

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE
TIESĪBU TEORIJAS UN VĒSTURES KATEDRA

**TIESNEŠU ATSEVIŠĶĀS DOMAS KĀ PALĪGAVOTS.
AUGSTĀKĀS TIESAS CIVILLIETU DEPARTAMENTA
PIEREDZE (2014-2017)**

BAKALAURA DARBS

Autore: **Jolanta Dukaļska**

Studentu apliecības Nr.: jb06059

Darba vadītājs: Dr.iur. Diāna Apse

RĪGA 2018

ANOTĀCIJA

Bakalaura darbā aplūkotas tiesnešu atsevišķās domas kā palīgavots un šī institūta vieta Latvijas tiesību avotu sistēmā.

Bakalaura darba „Tiesnešu atsevišķās domas kā palīgavots. Augstākās tiesas Civillietu departamenta pieredze (2014-2017)” mērķis ir noskaidrot tiesnešu atsevišķo domu institūta pieļaujamības aspektus un ietekmi uz tiesību sistēmu. Uzmanība tiks vērsta uz Augstākās tiesas Civillietu departamenta pieredzi.

Mērķa sasniegšanai izvirzīti uzdevumi atklāt tiesnešu atsevišķo domu saturu, apzināt un analizēt tiesu praksi un noskaidrot tiesnešu atsevišķo domu ietekmi uz tiesu nolēmumiem un likumdevēju. Autore darbā aplūko tiesību literatūrā paustos viedokļus par atsevišķo domu institūta būtību, pieļaujamību un analizē Latvijas tiesiskā regulējuma īpatnības.

Bakalaura darbā formulētie secinājumi ļauj apgalvot, ka tiesnešu atsevišķās domas atstāj paliekošu ietekmi uz tiesību sistēmu.

Atslēgas vārdi: tiesnešu atsevišķās domas, tiesneša neatkarība, Augstākā tiesa, likumdevējs, tiesību sistēma.

ANNOTATION

The Bachelor paper discusses judge's dissenting opinion as Subsidiary source of law and place of this institute in Latvian legal system.

The objective of the Bachelor paper „Dissenting opinion as Subsidiary source of law. The experience of the Supreme court Departament of Civil Cases (2014-2017)” is to explore the aspects of the admissibility of the institute of the dissenting opinion and its significance in the legal system. Attention will be focused on the experience of the Supreme court –Departament of Civil Cases.

To achieve the goal the following tasks are set: to explore the content of the dissenting opinion, identify and analyze courts practice and ascertain the influence on the legislator and Court decisions. The author examines the opinions expressed in legal literature regarding the essence of the institute of dissenting opinion and the aspects of admissibility, analyzes some particularities of Latvian legal regulation.

The conclusion formulated in the Bachelor paper allow the author to declare that the dissenting opinion leaves the influence on legal the legal system.

Key words: dissenting opinion, judicial independence, Supreme court, legislator, legal system.

SATURS

IEVADS	5
1. TIESNEŠU ATSEVIŠĶĀS DOMAS. TEORĒTISKĀS NOSTĀDNES	7
1.1. Tiesnešu atsevišķo domu jēdziens un vieta tiesību sistēmā	7
1.2. Tiesnešu atsevišķo domu pieļaujamības aspekti un problēmjaudājumi	11
1.3. Tiesnešu atsevišķo domu institūta vēsturiskie un personības aspekti	17
2. TIESNEŠU ATSEVIŠĶĀS DOMAS PRAKSĒ	21
2.1. Normatīvais regulējums	21
2.2. Augstākās tiesas Civillietu departamenta pieredze 2014-2017	23
3. TIESNEŠU ATSEVIŠĶO DOMU IETEKME UZ TIESISKO SISTĒMU	36
3.1. Atsevišķo domu nozīme tiesību zinātnē	36
3.2. Tiesnešu atsevišķo domu ietekme uz tiesiskās apziņas attīstību	38
KOPSAVILKUMS	40
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS	41

IEVADS

Tiesas spriešanas uzdevums ir atrast patiesu līdzsvaru starp pastāvošajām vērtībām un tiesību principiem, kā arī atrast patiesu un taisnīgu lietas risinājumu. Tāpēc jo īpaši nozīmīgas ir tiesnešu tiesības paust savu juridisko viedokli, nebaidoties no kolēģu un sabiedrības vispārējās kritikas.

Tiesnešu atsevišķās domas ir demokrātijas izpausmes veids, kā tiek atspoguļoti viedokļi, kas nesaskan ar tiesas vairākumu. Kaut arī tiesnešu atsevišķās domas nav jauns tiesību institūts Latvijas tiesību sistēmā, tomēr juristu un sabiedrības interese par tiesnešu atsevišķajām domām ir aktualizējusies salīdzinoši nesen. Kā nozīmīgs ieguldījums bija Inetas Ziemeles Eiropas Cilvēktiesību tiesas darbības laikā paustās atsevišķās domas par sarežģītiem tiesību jautājumiem un vēlāk tapusi monogrāfija „Separate opinions at the European Court of human rights”.¹

Autorei plašs un maz novērtēts šķiet jautājums par tiesnešu atsevišķo domu institūta nozīmi tiesību sistēmā. Tiesnešu atsevišķo domu izpēte parāda, cik nozīmīgi ir atsevišķie viedokļi, kas pievienoti nolēmumam.

Bakalaura darba nosaukums ir „Tiesnešu atsevišķās domas kā palīgavots. Augstākās tiesas Civillietu departamenta pieredze (2014-2017)”, un tā **mērķis** ir noskaidrot tiesnešu atsevišķo domu pieļaujamības aspektus un ietekmi uz tiesību sistēmu.

Darba **uzdevumi** ir atklāt jēdziena saturu, definēt un noteikt pieļaujamības kritērijus, apzināt un analizēt tiesu praksi, noskaidrot tiesnešu atsevišķo domu ietekmi uz tiesu nolēmumiem un likumdevēju.

Bakalaura darba struktūra veidota tā, lai gūtu pilnīgu priekšstatu par tiesnešu atsevišķo domu institūtu. Darbs sniedz ieskatu par tiesnešu atsevišķo domu vietu Latvijas tiesību avotu sistēmā un analīzi par institūta pieļaujamības aspektiem.

Darbs sastāv no ievada, 3 nodaļām ar apakšnodaļām, kurās autore apskata tiesnešu atsevišķo domu teorētiskos un vēsturiskos aspektus, no kopsavilkuma un izmantoto avotu saraksta. Darba pirmā nodaļa ir veltīta tiesnešu atsevišķo domu teorētiskām nostādnēm un pieļaujamības aspektiem, kā arī atsevišķiem problēmjautājumiem. Darba otrajā nodaļā ir aplūkots normatīvais regulējums un analizēta tiesu prakse. Savukārt trešajā nodaļā ir apskatīta tiesnešu atsevišķo domu nozīme tiesību sistēmas attīstībā.

¹ Ziemele I. Separate opinions at the European Court of human rights. Rīga, Rīgas Juridiskā augstskola, 2017.

Pētījuma veikšanai izmantoti dažādi avoti, tai skaitā zinātniskas publikācijas un cita tiesību literatūra, kur aplūkotas un analizētas tiesnešu atsevišķās domas. Darba ietvaros saistībā ar iepriekš minēto galvenā uzmanība tiks vērsta uz Augstākās tiesas Civillietu departamenta prakses analīzi no 2014 līdz 2017.gadam.

Darbā tiks izmantotas šādas zinātniskā pētījuma metodes: analītiskā, sistēmiskā, vēsturiskā, salīdzinošā, induktīvā.

1. TIESNEŠU ATSEVIŠĶĀS DOMAS. TEORĒTISKĀS NOSTĀDNES

1.1. Tiesnešu atsevišķo domu jēdziens un vieta Latvijas tiesību sistēmā

Iesākot tiesnešu atsevišķo domu institūta jēdziena apskatu, nepieciešams aplūkot šī institūta vietu Latvijas tiesību avotu sistēmā, kas ļaus pilnīgāk izprast konkrētā palīgavota pielietojuma nozīmi un iespējamo ietekmi uz tiesību attīstību. Autoresprāt, izpratne par tiesību palīgavotiem sniedz iespēju pētīt un analizēt tiesnešu atsevišķās domas un to nozīmi tiesību avotu sistēmā.

Konkrētas valsts tiesību avotu izpratne veidojas dažādu vēsturisku un politisku apstākļu ietekmē. Katras tiesību normas pamatā ir kāda politiska griba, vēsturisks mērķis vai kāda cita likumdevēja nepieciešamība regulēt tiesisko situāciju. Autore izpētījusi, ka no visiem tiesību avotu ietekmējošiem faktoriem, visbiežāk tiek izdalīti šādi apstākļi, kas laika gaitā noteikuši tiesību avotu izpratni: 1. tiesību sistēmas piederība noteiktai saimei; 2. valdošā tiesību izpratne konkrētā sabiedrībā; 3. tiesību sistēmas vēsturiskā attīstība.² Turklāt, attīstoties tiesību izpratnei un sabiedrībai kopumā, katrai valstij izveidojas sava nacionālā tiesiskā sistēma, kas lielā mērā atšķiras ar tiesību normu sistēmu, to realizācijas mehānismu, un izpratni par tiesību avotiem.

Par tiesību avotiem atzīst dažādus faktorus, kas kalpo par tiesību normas nostiprināšanās veidu un ir par pamatu juridisku lietu izlemšanai. Tiesību teorijā tiesību avotus atkarībā no to saistošā normativitātes kritērija iedala patstāvīgos un palīgavotos.³ Turklāt patstāvīgos tiesību avotus iedala vēl sīkāk: pamatavotos un papildavotos. Rakstītos patstāvīgos tiesību avotus uzskata par pamatavotiem, bet nerakstītos patstāvīgos uzskata par papildus tiesību avotiem.⁴ Kā pamatavoti, kas kalpo juridisku lietu izlemšanā, tiek piemēroti normatīvie tiesību akti, bet tādas tiesību normas kā vispārējie tiesību principi un paražu tiesības jeb tā sauktās tiesības *ex definitione* ir nerakstītās tiesības un tiek uzskatītas par papildavotiem. Par palīgavotu

² Rzevska D. Judikatūra kā tiesību avots. Izpratne un pielietošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 1/2010., 28.lpp. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2011/at_biletens2010_01_web.pdf [aplūkots 25.03.2018].

³ Jelāgins J. Tiesību pamatavoti. Grām: Mūsdienu tiesību teorijas atziņas. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1999, 63.lpp.

⁴ Turpat, 64.lpp.

var būt jebkurš avots, ko tiesību piemērotājs izmanto mērķa sasniegšanai jeb taisnīga nolēmuma pieņemšanai.⁵ Kaut arī palīgavotiem nepiemīt vispāršaistošs raksturs, tas nemazina to neatsveramo lomu argumentācijas procesā, jo kvalitatīvam nolēmumam ir būtiski izmantot gan vispāršaistošus normatīvos aktus, gan judikatūru un tiesību doktrīnas atziņas. Tieši tiesību palīgavoti padziļina tiesību izpratni, padarot tās saprotamākas.⁶

Pie palīgavotiem tiek pieskaitīta judikatūra un tiesību zinātne. Papildus šim iedalījumam profesors Edgars Meļķis uzskata, ka pastāv vēl plašāks palīgavotu iedalījums, kas par papildus avotiem atzīst visus tos faktorus, kas piedalās tiesību radīšanā vai tālāk attīstīšanā.⁷ Pamatojoties uz profesora E.Meļķisa teikto, pie šīs kategorijas pieder gan „tiesnešu tiesības”, gan citi faktori, kas konkrētā gadījumā veicina izšķiršanos par tāda vai citāda nolēmuma pieņemšanu.⁸ Līdz ar to palīgavotu kategoriju papildina tādi avoti kā leģisprudence, tiesībsarga atzinumi, nolēmumam pievienotās atsevišķās domas, tiesnešu tiesību institūts kā arī Saeimas sēžu stenogrammas un daudz citi faktori, kas palīdz pieņemt taisnīgu lēmumu. Pēdējos minētos tiesību tālāk attīstīšanas faktorus mēdz dēvēt par tiesību piemērošanas palīgīdzekļiem, jo tie palīdz izprast tiesiskā regulējuma mērķi.⁹

Tiesnešu atsevišķās domas ir pieskaitāmas pie tiesību palīgavotiem un ir cieši saistītas ar judikatūras jēdzienu un tiesnešu tiesībām veikt tiesību normu interpretāciju. Tuvāk neanalizējot judikatūras jēdziena satura izpratni, var piebilst, ka judikatūra ir šaurāks jēdziens nekā tiesu prakse. Egils Levits norāda, ka jēdziens tiesu prakse ir socioloģisks un apraksta tiesu nolēmumus, tiesas spriešanas procesu un tiesu darbību kā tādu.¹⁰ Tiesu prakse ietver ne tikai spēkā stājušos visu instanču tiesu pieņemtos nolēmumus, bet arī tos, kas ir acīmredzami kļūdaini, pārsūdzēti vai atcelti. Turpretim Kalvis Torgāns uzsver, ka par judikatūru ir atzīstami spēkā stājušies,

⁵ Rzevska D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. 2.izd. Rīga: Daigas Rzevskas izdevums, 2015, 75.lpp.

⁶ Apse D. Tiesību palīgavoti un Satversmes tiesa. LU Raksti, 703.sēj. Rīga: LU Juridiskā fakultāte, 2006, 8.lpp.

⁷ Meļķis E. Latvijas tiesiskās sistēmas ceļš uz demokrātisku tiesisku valsti. Rakstu krājums. Tiesu namu aģentūra. Rīga, 2014, 148.lpp.

⁸ Turpat.

⁹ Kalniņš E. Tiesību tālākveidošana. Grām.: Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā: rakstu krājums Dr.habil.iur., prof.E Meļķisa zin.red. Rīga: LU, 2003, 172.lpp.

¹⁰ Levits E. Judikatūra – pamati, problēmas, piemērošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 1/2010, 32.lpp.

tiesiski, secīgi un turpmākai piemērošanai derīgi līdzīgi nolēmumi, kuros atrodamas zinātniskas atziņas un juridiskas novitātes.¹¹

Līdzīgi kā judikatūras gadījumā būtu jānodala arī tiesību doktrīnas un tiesību zinātnes jēdziens. Kaut arī abi ir cieši saistīti, tomēr tiesību doktrīnai ir šaurāka nozīme nekā tiesību zinātnei, jo tā neietver izziņas procesu.¹² Tiesību doktrīnu veido zinātnisko pētījumu rezultātā radītās novatoriskās tiesību atziņas, kas izteiktas mācību grāmatās, zinātniskos rakstos, likuma komentāros un citās publikācijās.¹³ Ņemot vērā to, ka tiesību zinātnieki analizē tiesu nolēmumus un norāda uz tiesu prakses nepilnībām¹⁴, tiesību doktrīna palīdz atklāt tiesību normu saturu un var ietekmēt tiesu prakses veidošanos. Tiesību doktrīnas ciešo saikni ar tiesu praksi apliecina gadījumi, kad doktrināla atziņa iegūst vispārēju ievērību un tiek pielietota tiesu praksē.¹⁵

Tiesību doktrīnai ir pieaugoša loma tiesu nolēmumu argumentācijā un tiesību normu interpretācijā, jo tiesību piemērotājam ir nepieciešamas plašas zināšanas, lai spētu atrast likumā iekļauto jēgu un mērķi. Līdz ar to ir secināms, ka gan judikatūra, gan tiesību zinātne iesaistās tiesību izpratnes veidošanā un tālākā attīstīšanā.

No iepriekš analizētās tiesību literatūras autore secina, ka tiesnešu atsevišķās domas ir tiesību palīgavots, tomēr pastāv diskusijas, kur tās ierindot – pie judikatūras, tiesību doktrīnas vai varētu uzskatīt par patstāvīgu palīgavotu veidu.¹⁶ Skatoties praktiski, nolēmumiem pievienotās tiesnešu atsevišķās domas satur judikatūras iezīmes: tās var raisīt jaunas diskusijas starp tiesnešiem, ietekmējot tiesas lēmumu nākotnē un būt par pamatu vēlākai judikatūras maiņai.¹⁷ Tomēr nevar noliegt, ka šis institūts savu nozīmi atstāj arī tiesību doktrīnā. Plaši argumentētos tiesu nolēmumos un tiesnešu atsevišķajās domās bieži tiek izteiktas augstu vērtējamas teorētiskās atziņas, kas var kalpot par orientēšanās līdzekli tiesībās.¹⁸

¹¹ Torgāns K. Judikatūras teorija un pielietojamā judikatūra. Skaidrojumi.Viedokļi. Jurista Vārds, 2005, Nr.47, 5.lpp.

¹² Balodis K.Ievads Civiltiesībās. Zvaigzne ABC, 2007, 67.lpp.

¹³ Kalniņš E. Publiskās ticamības princips tiesu praksē. Likums un tiesības, 1999, Nr.3 (1.sēj.), 83.lpp.

¹⁴ Balodis K.Ievads Civiltiesībās. Zvaigzne ABC, 2007, 67.lpp.

¹⁵ Kalniņš E. Tiesību tālākveidošana. Grām.: Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā: rakstu krājums Dr.habil.iur., prof.E Meļķisa zin.red. Rīga: LU, 2003, 194.lpp.

¹⁶ Apse D. Tiesiskums un tiesību palīgavoti. LU 70.konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012, 286.lpp.

¹⁷ Altan A. The role of dissenting and concurring opinions in the Turkish practice.Report on the conference on „The Importance of Dissenting and Concurring Opinions in the Development of judicial Review”. Batumi, Georgia, 17-18 September of 2010, p.2. Pieejams: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU\(2010\)017-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU(2010)017-e) [Aplūkots 3.04.2018].

¹⁸ Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: zv.adv.J.Neimanis, 2004, 72.lpp.

Nemot vērā tiesnešu skaitu koleģiālā sastāvā, ir saprotams, ka tiesnešu skatījums var atšķirties un nebūt vienprātīgs. Tādēļ tiesnešu atsevišķās domas ir veids, ar kura palīdzību tiek parādīta tiesnešu viedokļu dažādība. Tiesnešu atsevišķās domas varētu raksturot kā demokrātisku mehānismu, kādā tiek atspoguļoti viedokļi, kas nesaskan ar tiesas vairākumu saistībā ar izskatāmo lietu.¹⁹

Analizējot teorētiskās atziņas un viedokļus par tiesnešu atsevišķo domu institūta jēdzienu, autore secina, ka tiesnešu atsevišķās domas ir viedoklis, ko dažkārt pauž viens vai vairāki tiesneši kopā, kas nepiekrīt vairākuma viedoklim. Tiesas vairākuma viedoklis izpaužas tiesas galīgajā nolēmumā.²⁰ Kā norāda Diāna Apse, svarīgs aspekts attiecībā uz izteiktajām tiesnešu atsevišķajām domām, ir tiesnešu skaidrojums, kādēļ tie nepiekrīt tiesas vairākumam, tādējādi pievēršot uzmanību nolēmuma vājajām vietām.²¹

Ar jēdzienu „tiesnešu atsevišķās domas” tiek saprasti dažādi tiesnešu atšķirīgo viedokļu izpausmes veidi. Tiesas nolēmuma pieņemšanas procesā tiesneši izsaka savus viedokļus un saskaras ar domstarpībām, tomēr ne visas domstarpības tiek formulētas kā atšķirīgais viedoklis.²² Juridiskajā literatūrā tiesnešu atsevišķās domas tiek iedalītas pēc dažādiem kritērijiem: pēc atsevišķo domu satura, pēc atsevišķo domu subjektu skaita, pēc to formas, pēc tiesas, kura pieņēmusi nolēmumu.²³

Tiesnešu atsevišķās domas pēc to satura iedala - atšķirīgajās domās (*dissenting opinion*) un piekrītošajās domās (*concurring opinion*).²⁴

Tā kā tiesnešu atsevišķās domas ir cieši saistītas ar konkrētu nolēmumu, ir būtiski saprast, vai tiesneša atsevišķās domas ir izteiktas par pamatojumu motivācijas daļā vai izteiktas attiecībā par galīgo nolēmumu un tajā ietvertiem secinājumiem.²⁵

¹⁹ Altan A. The role of dissenting and concurring opinions in the Turkish practice. Report on the conference on „The Importance of Dissenting and Concurring Opinions in the Development of judicial Review”. Batumi, Georgia, 17-18 September of 2010, p.2. Pieejams: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU\(2010\)017-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU(2010)017-e) [aplūkots 30.03.2018].

²⁰ Laffranque J. Dissenting Opinion and Judicial Independence. *Juridica International*, 2003. Vol.VIII, p.167. Pieejams: http://www.juridicainternational.eu/public/pdf/ji_2003_1_162.pdf [aplūkots 4.04.2018].

²¹ Apse D. Promocijai izvirzīto darbu kopsavilkums (publikāciju kopa): Tiesnešu palīgavotu mijiedarbības aspekti. Rīga: Latvijas universitāte, 2013, 62.lpp.

²² Laffranque J. Dissenting Opinion and Judicial Independence. *Juridica International*, 2003. Vol.VIII, p.167. Pieejams: http://www.juridicainternational.eu/public/pdf/ji_2003_1_162.pdf [aplūkots 4.04.2018].

²³ Kursiša E. Tiesnešu atsevišķās domas: Jēdziens un Satversmes tiesas regulējums. *Jurista Vārds*, 2016, nr.49 (952).

²⁴ Raffaelli R. Dissenting opinion in the Supreme Courts of the Member states. Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. Europe Union, 2012, p.12. Pieejams: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2012/462470/IPOL-JURI_ET\(2012\)462470_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2012/462470/IPOL-JURI_ET(2012)462470_EN.pdf) [aplūkots 4.04.2018].

Atšķirīgās domas jeb viedoklis norāda iemeslu, kāpēc kāds no tiesnešiem, kas piedalījās lietas izspriešanā, ir nonācis pie citādiem secinājumiem un balsojis „pret” galīgo nolēmumu. Iemesls tiesneša atšķirīgai izpratnei par nolēmumu atspoguļojas atsevišķajās domās²⁶, turklāt tas paskaidro, kādēļ tiesnesis nepiekrīta vairākuma izteiktajiem secinājumiem. Savukārt piekrītošo viedokli izsaka tiesnesis, kurš ir balsojis tāpat kā vairākums, bet nepiekrīt tiesas pamatojumam un pilnīgai izpratnei savu nolēmumu pamato ar atšķirīgiem juridiskiem argumentiem.²⁷ Tiesu prakses izpēte liecina, ka piekrītošās domas ne vienmēr nozīmē alternatīvu pamatojumu, kas ir pretrunā ar vairākuma argumentiem. Gluži pretēji, tā var izpausties tiesneša vēlme sniegt papildus pamatojumu lietas padziļinātai izpratnei, kas jo īpaši būtiski ir konstitucionālajā tiesā apstrīdētās normas atcelšanai sarežģītās un sabiedrībai būtiskās lietās.²⁸ Tādēļ ir saprotams, ka sabiedrībai nozīmīgās lietās paustajos atsevišķajos viedokļos tiesneši izvēlas paskaidrot tiesas pieņemto nolēmumu, lai padarītu to pārlicinošāku un integrētu sabiedrībā.²⁹

1.2. Tiesnešu atsevišķo domu pieļaujamības aspekti un atsevišķi problēmjaucājumi

Izlemjot juridiskus jautājumus, ne vienmēr tiesnešu starpā tiek panākta pilnīga vienprātība. Un tas nav nekas neparasts demokrātiskā sabiedrībā. Tiesību piemērotāja galvenais uzdevums ir izprast tiesību normu saturu, jo katra tiesneša profesionālā misija ir noskaidrot patiesību un atrast taisnīgu izskatāmās lietas risinājumu.³⁰ Tiesību normu iztulkošana pati par sevi vēl nenodrošina pareizu izpratni

²⁵ Kursiša E. Tiesnešu atsevišķās domas: Jēdziens un Satversmes tiesas regulējums. Jurista Vārds, 2016, nr.49 (952).

²⁶ Altan A. The role of dissenting and concurring opinions in the Turkish practice. Report on the conference on „The Importance of Dissenting and Concurring Opinions in the Development of judicial Review”. Batumi, Georgia, 17-18 September of 2010, p.3. Pieejams: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU\(2010\)017-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU(2010)017-e) [aplūkots 3.04.2018].

²⁷ Raffaeli R. Dissenting opinion in the Supreme Courts of the Member states. Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. Europe Union, 2012, p.8. Pieejams: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2012/462470/IPOL-JURI_ET\(2012\)462470_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2012/462470/IPOL-JURI_ET(2012)462470_EN.pdf) [aplūkots 26.03.2018].

²⁸ Kursiša E. Tiesnešu atsevišķās domas: Jēdziens un Satversmes tiesas regulējums. Jurista Vārds, 2016, nr.49 (952).

²⁹ Kelemen K. Dissenting Opinions in Constitutional Courts. German Law Journal, 2013, Vol.14, nr.8, p.26. Pieejams: https://static1.squarespace.com/static/56330ad3e4b0733dcc0c8495/t/56b1a900f8baf3f5571706ba/1454483714236/GLJ_Vol_14_No_08_Kelemen.pdf [aplūkots 3.03.2018].

³⁰ Krūmiņa V. Tiesnešu vērtības un atbildība. Jurista vārds. 14.04.2015, Nr.15 (867), 8.lpp.

un taisnīgu noregulējumu, jo nolēmuma saistošais spēks izpaužas pārliecināšanas spējā kā tiesa ir nonākusi līdz konkrētam rezultātam.³¹ Tiesnešu atsevišķās domas uzskatāmi parāda, ka tiesnešu viedokļi par tiesību normu interpretāciju var atšķirties.³² Tiesnesim nav pienākums ierobežot savu pārliecību un piespiedu kārtā piekrist autoritatīvam vairākuma viedoklim, jo tiesnesis ir neatkarīgs sava lēmuma izteikšanā. Saduroties dažādiem viedokļiem, tieši procesuālā tiesība izteikt atšķirīgo viedokli kalpo par sava veida demokrātijas instrumentu.³³ Pretēji veidotos situācija, ka koleģiālā sastāvā tiesnešiem tiktu uzspiesta vienprātība un tiktu liegta tiesība izteikt savu profesionālo viedokli. Šī iemesla dēļ ir pozitīvi vērtējamas tiesības mazākumā palikušiem tiesnešiem neklusēt un izteikt savu redzējumu brīdī, kad vairākuma lēmums šķiet netaisnīgs vai nepareizs.

Vēsturiski ir izveidojušās un pastāv divas pretējas tradīcijas attiecībā uz tiesnešu atsevišķo domu pieļaujamību, kas saistīts galvenokārt ar piederību kādam tiesību lokam un līdz ar to vēsturiski izveidojušos tiesību izpratni.³⁴ Atšķirīgās pieejas pamatojas uz vairākiem aspektiem, kā rezultātā izveidojas korelācija starp atsevišķo viedokļu piekritējiem un tiem, kas uzskata, ka tiesnešu atsevišķās domas var apdraudēt tiesu autoritāti un tiesnešu neatkarību.

Kaut arī lielākajā daļā Eiropas valstu šobrīd tiesnešu atsevišķo domu institūts pastāv, joprojām ir valstis ar pretēju nostāju. Piemēram, Francijā tiesneši joprojām saglabā apspriežu slepenību - netiek izpausti balsošanas rezultāti un tiesnešu diskusijas par konkrēto nolēmumu.³⁵ Iespējams, ka apspriežu noslēpums izrietēja no

³¹ Kalniņš E. Tiesību tālākveidošana. Grām.: Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā: rakstu krājums Dr.habil.iur., prof.E Meļķisa zin.red. Rīga: LU, 2003, 176.lpp.

³² Safaleru E. The Dissenting opinion of constitutional court judges – one of guarantors or the court's independence. Report on the conference on „The Importance of Dissenting and Concurring Opinions in the Development of judicial Review”. Batumi, Georgia, 17-18 September of 2010, p.121. Pieejams: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU\(2010\)015-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU(2010)015-e) [aplūkots 3.04.2018].

³³ Altan A. The role of dissenting and concurring opinions in the Turkish practice. Report on the conference on „The Importance of Dissenting and Concurring Opinions in the Development of judicial Review”. Batumi, Georgia, 17-18 September of 2010, p.2. Pieejams: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU\(2010\)017-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU(2010)017-e) [aplūkots 3.04.2018].

³⁴ Mavčič A.M. Importance of the dissenting opinion and concurring opinions (seperate opinions) in the development of the constitutional and judicial review with a special reference to the Slovenian practice. Report on the conference on „The Importance of Dissenting and Concurring Opinions in the Development of judicial Review”. Batumi, Georgia, 17-18 September of 2010, p.2. Pieejams: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU\(2010\)016-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU(2010)016-e) [aplūkots 30.03.2018].

³⁵ Laffranque J. Dissenting Opinion and Judicial Independence. Juridica International, 2003. Vol.VIII, p.167.Pieejams: http://www.juridicainternational.eu/public/pdf/ji_2003_1_162.pdf [aplūkots 3.04.2018].

saiknes starp valsti un reliģiju.³⁶ Atsevišķo viedokļu nepieļaujamība lielākoties tiek saistīta ar tiesību sistēmā pastāvošo apspriežu slepenības principu.³⁷ Apspriežu noslēpumi ir pamatojami ar vairākiem vēsturiskiem apstākļiem, jo tradicionāli tiesnešu loma bija paziņot karaļa gribu.³⁸ Valstīs, kur tiesnešu atsevišķās domas netiek pieļautas, tiek uzskatīts, ka atšķirīgo viedokļu publicēšana varētu apdraudēt tiesu nolēmuma autoritāti un tiktu izpausti apspriežu noslēpumi par tiesnešu balsojumu.³⁹ Nepublicējot tiesnešu atsevišķās domas, plašākā sabiedrībā nav zināms, kurš no tiesnešiem ir balsojis „pret”.

Galvenokārt „pret” tiesnešu atsevišķo viedokļu paušanu tiesību literatūrā visbiežāk tiek minēti šādi argumenti: 1) tiesu varas uzticamības mazināšanās; 2) tiesu varas prestiža un leģitimitātes apdraudējums; 3) tiesas sastāva vienotības un tiesas sastāva solidaritātes apdraudējums. Tomēr, neskatoties uz negatīvo pieeju, pastāv arī diametrāli pretēja prakse tiesnešu atsevišķo domu publicēšanai.

Atsevišķo viedokļu pieļaujamība ir atkarīga no tā, kādi kritēriji tiek izmantoti, lai novērtētu tiesnešu atsevišķo domu institūtu: atsevišķās domas kā tiesu varas neatkarības apdraudējums vai tieši pretēji – atsevišķās domas kā tiesnešu neatkarības garantija.

No vienas puses tiesnešu atsevišķo domu regulējums var tikt aplūkots no konstitucionālā aspekta, proti, Konstitūcijā nostiprinātās vērtības un pamattiesības.

Atbilstoši mūsdienu izpratnei demokrātiska un tiesiska valsts nav iedomājama bez neatkarīgas tiesas.⁴⁰ Pieņemot lēmumu demokrātiskā procesā, ikvienam tiesnesim ir balsstiesība un iespēja izteikt savu neatkarīgo profesionālo viedokli. Latvijas Republikas Satversmes 83.pants nosaka, ka tiesneši ir neatkarīgi un vienīgi likumam padoti.⁴¹ Spriežot taisnīgu tiesu un izsakot savu profesionālo viedokli, tiek

³⁶ Turpat.

³⁷ Kelemen K. Dissenting Opinions in Constitutional Courts. German Law Journal, 2013, Vol.14, nr.8, p.3. Pieejams: https://static1.squarespace.com/static/56330ad3e4b0733dcc0c8495/t/56b1a900f8baf3f5571706ba/1454483714236/GLJ_Vol_14_No_08_Kelemen.pdf [aplūkots 3.04.2018].

³⁸ Raffaelli R. Dissenting opinion in the Supreme Courts of the Member states. Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. Europe Union, 2012, p.8. Pieejams: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2012/462470/IPOL-JURI_ET\(2012\)462470_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2012/462470/IPOL-JURI_ET(2012)462470_EN.pdf) [aplūkots 4.03.2018].

³⁹ Safaleru E. The Dissenting opinion of constitutional court judges – one of guarantors or the court's independence. Report on the conference on „The Importance of Dissenting and Concurring Opinions in the Development of judicial Review”. Batumi, Georgia, 17-18 September of 2010, p.121. Pieejams: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU\(2010\)015-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU(2010)015-e)

⁴⁰ Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Papildinats un pārstrādāts izdevums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 127.lpp.

⁴¹ Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Vēstnesis, 1993.gada 1.jūlijs, Nr.43.

nodrošināta ne tikai tiesu varas institucionālā (ārējā) neatkarība, bet arī tiesneša iekšējā neatkarība – pieņemt lēmumu autonomi no citiem kolēģiem.⁴² Šāda veida procesuālā iespēja ļauj tiesnesim spriest tiesu pēc savas pārlicības, akli nepiekrītot tiesas vairākumam. Līdz ar to secināms, ka sava atšķirīgā viedokļa izteikšana ir tiesnešu neatkarības izpausme un lēmuma pieņemšanas brīvība, pamatojoties uz likumu un taisnības apziņu. Turklāt ar personīgā viedokļa paušanu tiek saglabāta tiesneša intelektuālā neskartība un tiesneša pamattiesības uz vārda brīvību.⁴³

Tiesības uz vārda brīvību sasaucas ar tiesneša iekšējo neatkarības izpausmi, jo, īstenojot pamattiesības uz vārda brīvību, tiesnesis var izteikt savu viedokli un individualizēt savu pozīciju konkrētā tiesību jautājumā. Pretējā gadījumā varētu rasties situācija, ka tiesnesim būtu pienākums piekrist vairākumam, un šāda ārēja ietekme nav pieļaujama, jo var novest pie tiesneša individuālās neatkarības zaudēšanas.⁴⁴ Turklāt šāda pieeja būtu pretrunā konstitūcijas garam un principiem.⁴⁵

Atsevišķais viedoklis ir būtisks izteiksmes līdzeklis mazākumā palikušam tiesnesim un noder tiesnešu savstarpējo diskusiju veicināšanai.⁴⁶ Tā kā pirms galīgā nolēmuma tiesneši uzklausa viens otra viedokļus un vairākkārt apspriež „par” un „pret” argumentus, var secināt, ka savstarpējās diskusijas viennozīmīgi atstāj ietekmi uz tiesas nolēmumu. Ja tomēr tiesneši nenonāk pie vienprātības un nolēmumam tiek pievienotas atsevišķās domas, tas tikai atspoguļo tiesnešu starpā notikušo domu apmaiņu par juridiska jautājuma izlemšanu.⁴⁷

⁴² Kelemen K. Dissenting Opinions in Constitutional Courts. German Law Journal, 2013, Vol.14, nr.8, p.15. Pieejams: https://static1.squarespace.com/static/56330ad3e4b0733dcc0c8495/t/56b1a900f8baf3f5571706ba/1454483714236/GLJ_Vol_14_No_08_Kelemen.pdf [aplūkots 3.04.2018].

⁴³ Raffaelli R. Dissenting opinion in the Supreme Courts of the Member states. Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. Europe Union, 2012, p.9. Pieejams: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/JOIN/2012/462470/IPOL-JURI_ET\(2012\)462470_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/JOIN/2012/462470/IPOL-JURI_ET(2012)462470_EN.pdf) [aplūkots 26.03.2018].

⁴⁴ Safaleru E. The Dissenting opinion of constitutional court judges – one of guarantors or the court's independence. Report on the conference on „The Importance of Dissenting and Concurring Opinions in the Development of judicial Review”. Batumi, Georgia, 17-18 September of 2010, p.121. Pieejams: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU\(2010\)015-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU(2010)015-e) [aplūkots 4.03.2018].

⁴⁵ Raffaelli R. Dissenting opinion in the Supreme Courts of the Member states. Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. Europe Union, 2012, p.8. Pieejams: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/JOIN/2012/462470/IPOL-JURI_ET\(2012\)462470_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/JOIN/2012/462470/IPOL-JURI_ET(2012)462470_EN.pdf) [aplūkots 4.03.2018].

⁴⁶ Kelemen K. Dissenting Opinions in Constitutional Courts. German Law Journal, 2013, Vol.14, nr.8, p.21. Pieejams: https://static1.squarespace.com/static/56330ad3e4b0733dcc0c8495/t/56b1a900f8baf3f5571706ba/1454483714236/GLJ_Vol_14_No_08_Kelemen.pdf [aplūkots 3.04.2018].

⁴⁷ Altan A. The role of dissenting and concurring opinions in the Turkish practice. Report on the conference on „The Importance of Dissenting and Concurring Opinions in the Development of judicial Review”. Batumi, Georgia, 17-18 September of 2010, p.3. Pieejams:

Tiesību literatūrā ir atrodami arī pretēji uzskati, kas saista atšķirīgo viedokļu publicēšanu ar tiesas sastāva koleģialitātes un vienotības apdraudējumu.⁴⁸ Autoresprāt, iespēja izteikties mazākumā palikušajiem tiesnešiem drīzāk veicina koleģialitāti nevis apdraud to, jo mazākumā palikušie tiesneši savu nepieprišanu var izteikt publiski, cerībā, ka varētu tikt nākotnē sadzirdēti. Autore pauž viedokli, ka atšķirīgo viedokļu regulējums ir sava veida konfliktu risināšanas mehānisms, kas var uzlabot attiecības starp kolēģiem. Konstruktīvas kritikas mērķis ir veicināt izaugsmi: tā ir neitrāla, objektīva un piedāvā citādu risinājumu. Īstenojot procesuālās tiesības izteikt atšķirīgo viedokli, tiek nodrošināts tas, ka arī mazākuma viedoklis ir publiski pieejams sabiedrībai un vēlākai tiesību zinātnieku analīzei. Līdz ar to autore uzskata, ka iespēja izteikt savu kritiku un nepieprišanu tiesas vairākumam tikai stiprina koleģialitāti, jo mazākumā palikušais tiesnesis ir rīkojies pēc savas sirdsapziņas, tādējādi mazinot iekšējo neapmierinātību un emocionālo spriedzi.⁴⁹

Otrkārt, tiesnešu atsevišķo domu regulējums var tikt vērtēts caur tiesībpolitiskiem aspektiem, tādā gadījumā par galveno kritēriju tiek izvirzīta tiesas neatkarība no politiskās varas iejaukšanās.⁵⁰ Turklāt, vērtējot no tiesībpolitiskā aspekta, atsevišķo domu pieļaujamība ir atkarīga no valstī pastāvošās izpratnes par leģitimitāti. Tā kā tiesiskā valstī ir būtiski, lai tiesas sasniegtais rezultāts būt taisnīgs un leģitīms, tad vislabākais līdzeklis kā tiek nodrošināta tiesu varas neatkarības stabilitāte, ir tiesnešu iecelšana amatā uz mūžu.⁵¹ Ņemot vērā to, ka dažās valstīs tiesneši var piederēt pie kādas politiskas partijas, tīri konceptuāli tiek spriests par tiesu varas neatkarību un objektivitāti. Pastāv objektīvas bažas par tiesneša vēlmi rīkoties tā, lai neapdraudētu savu karjeru. Šādā modelī ir saprotama vēlme saglabāt tiesas

[http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU\(2010\)017-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU(2010)017-e) [Aplūkots 4.04.2018].

⁴⁸ Raffaelli R. Dissenting opinion in the Supreme Courts of the Member states. Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. Europe Union, 2012, p.11. Pieejams: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2012/462470/IPOL-JURI_ET\(2012\)462470_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2012/462470/IPOL-JURI_ET(2012)462470_EN.pdf) [aplūkots 4.03.2018].

⁴⁹ Kelemen K. Dissenting Opinions in Constitutional Courts. German Law Journal, 2013, Vol.14, nr.8, p.22. Pieejams: https://static1.squarespace.com/static/56330ad3e4b0733dcc0c8495/t/56b1a900f8baf3f5571706ba/1454483714236/GLJ_Vol_14_No_08_Kelemen.pdf [aplūkots 3.04.2018].

⁵⁰ Raffaelli R. Dissenting opinion in the Supreme Courts of the Member states. Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. Europe Union, 2012, p.14. Pieejams: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2012/462470/IPOL-JURI_ET\(2012\)462470_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2012/462470/IPOL-JURI_ET(2012)462470_EN.pdf) [aplūkots 4.03.2018].

⁵¹ Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Papildinats un pārstrādāts izdevums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014, 161.lpp.

apspiežu noslēpumu, lai tiesnesis lemtu atbilstoši likumam nevis politiskai ietekmei.⁵²

Treškārt, vērtējot tiesnešu atsevišķo domu institūtu, būtu jāņem vērā daudzpusīgi tiesību attīstības aspekti, proti, nolēmumu kvalitātes uzlabošanās, caurskatāmības nodrošināšana un diskusiju veicināšana tiesību zinātnē.

Tiesību literatūrā atrodami viedokļi, ka tiesnešu diskusiju rezultātā nolēmums paliek skaidrāks un vieglāk uztverams. Daži tiesību zinātnieki uzskata, ka konsensa meklējumi varētu novest pie neskaidra sprieduma.⁵³ Ir saprotams, ka šāds kompromisa rezultātā pieņemtais nolēmums var nebūt tik bagātīgi argumentēts un plaši izskaidrots, jo nesatur vienprātīgu lēmumu.

Pirms galīgā nolēmuma pieņemšanas tiesneši apspriežas un izsaka savus viedokļus. Sabiedrībā ir vispārzināms, ka tiesību sistēmā nepastāv pilnīga vienprātība⁵⁴ un demokrātijas princips izpaužas vairākās formās, tai skaitā ar balsošanu, plurālismu, konceptuālu pieeju un holistisku skatījumu uz visu tiesisko sistēmu. Šis domstarpības nolēmuma pieņemšanas gaitā veido sava veida dialogu starp tiesnešiem⁵⁵ un var veicināt nolēmumu kvalitātes uzlabošanos, jo tiesas vairākums ir spiests precizēt savu juridisko argumentāciju un atbildēt uz neskaidriem tiesību jautājumiem. Izsakot savu atšķirīgo viedokli, palielinās tiesneša atbildība par kvalitatīvu tiesību normu interpretāciju un argumentāciju. Šāda iemesla dēļ plurālisms tiesnešu vidū ir vērtējams pozitīvi. Dažādo viedokļu analīze sniedz ieguldījumu tiesību zinātnē, jo ļauj secināt, kādi aspekti tika ņemti vērā spriežot tiesu un atklāj faktus par tiesas lēmumu pieņemšanas dinamiku.⁵⁶ Autore piekrīt Andra Guļāna teiktajam, ka tiesneša atsevišķās domas ir svarīga bāze juridiskās domas tālākai

⁵² Raffaelli R. Dissenting opinion in the Supreme Courts of the Member states. Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. Europe Union, 2012, p.11. Pieejams: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2012/462470/IPOL-JURI_ET\(2012\)462470_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2012/462470/IPOL-JURI_ET(2012)462470_EN.pdf) [aplūkots 4.03.2018].

⁵³ Turpat.

⁵⁴ Laffranque J. Dissenting Opinion and Judicial Independence. *Juridica International*, 2003. Vol.VIII, p.167. Pieejams: http://www.juridicainternational.eu/public/pdf/ji_2003_1_162.pdf [aplūkots 2018.gada 4.aprīlī].

⁵⁵ Kelemen K. Dissenting Opinions in Constitutional Courts. *German Law Journal*, 2013, Vol.14, nr.8, p.25. Pieejams: https://static1.squarespace.com/static/56330ad3e4b0733dcc0c8495/t/56b1a900f8baf3f5571706ba/1454483714236/GLJ_Vol_14_No_08_Kelemen.pdf [aplūkots 3.04.2018].

⁵⁶ Kelemen K. Dissenting Opinions in Constitutional Courts. *German Law Journal*, 2013, Vol.14, nr.8, p.26. Pieejams: https://static1.squarespace.com/static/56330ad3e4b0733dcc0c8495/t/56b1a900f8baf3f5571706ba/1454483714236/GLJ_Vol_14_No_08_Kelemen.pdf [aplūkots 3.04.2018].

attīstībai, kas parāda konkrētā nolēmuma tapšanas sarežģīto procesu un viedokļu atšķirības.⁵⁷

Neraugoties uz atšķirīgām konceptuālām pieejām atsevišķajiem viedokļiem, lielākā daļa Eiropas valstu priekšroka tiek dota tiesnešu atsevišķo viedokļu publiskai paušanai.⁵⁸ Sabiedrībai ir nodrošināta iespēja pārliecināties, ka tiesa izvērtējusi visus viedokļus un pieņemtais nolēmums ir pārdomāts. Tiesas procesa pārredzamība stiprina sabiedrības uzticību tiesai.⁵⁹

1.3. Tiesnešu atsevišķo domu institūta vēsturiskie un personības aspekti

Tiesnešu atsevišķās domas kā tiesību institūts nebūt nav mūsdienu novatorisms. Izpētot literatūru, autore secina, ka šāds tiesību institūts ir atrodams jau anglo-amerikāņu tiesību sistēmā: ASV, Kanādā, Anglijā, Velsā, Ziemeļīrijā, Īrijā, Austrālijā, un citās bijušajās kolonijās un valstīs, kuras skāra anglo-amerikāņu tiesību sistēma.⁶⁰

Neskatoties uz to, ka šobrīd lielākajā daļā Eiropas valstu tiesnešu atsevišķo domu institūts pastāv, tomēr joprojām ir valstis, kurās tiesnešu atsevišķās domas netiek pieļautas un šāds tiesību institūts nav attīstījies.

Igauņu tiesībzinātniece Jūlija Lafranka (*Julia Laffranque*) detalizēti aplūkojusi tiesnešu atsevišķo domu pieļaujamības aspektus dažādos tiesību lokos un saimēs. Autore novēro, ka tuvāk Kontinentālās Eiropas tiesību lokam, tiesnešu atsevišķās domas principā atļautas un atrodamas tikai Vācijas, Spānijas, Portugāles un Grieķijas

⁵⁷ Guļāns A. Augstākās tiesas attīstība: evolūcija, revolūcija vai normatīvā nolemība? Pamatziņojums Augstākās tiesas konferencē 2005.gada 7.oktobrī, 6.lpp., Pieejams: [www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/conferences/A\[1\].Gulans.doc](http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/conferences/A[1].Gulans.doc) [aplūkots 24.02.2018].

⁵⁸ Laffranque J. Dissenting Opinion and Judicial Independence. *Juridica International*, 2003. Vol.VIII, p.167. Pieejams: http://www.juridicainternacional.eu/public/pdf/ji_2003_1_162.pdf [aplūkots 30.03.2018].

⁵⁹ Mavčič A.M. Importance of the dissenting opinion and concurring opinions (seperate opinions) in the development of the constitutional and judicial review with a special reference to the Slovenian practice. Report on the conference on „The Importance of Dissenting and Concurring Opinions in the Development of judicial Review”. Batumi, Georgia, 17-18 September of 2010, p.5. Pieejams: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU\(2010\)016-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU(2010)016-e) [aplūkots 30.03.2018].

⁶⁰ Laffranque J. Dissenting Opinion and Judicial Independence. *Juridica International*, 2003. Vol.VIII, p.165. Pieejams: http://www.juridicainternacional.eu/public/pdf/ji_2003_1_162.pdf [aplūkots 23.02.2018].

augstākajās vai konstitucionālajās tiesās. Atļautas tās ir arī konstitucionālajā tiesā tādās Eiropas valstīs kā Čehijā, Ungārijā, Bulgārijā, Horvātijā.⁶¹

Pavisam atšķirīga pieeja ir tādās Kontinentālās Eiropas valstīs kā Francija, Itālija, Nīderlande, Beļģija un Austrija, jo tur īpaši ir iesakņojušies koleģialitātes un apspriežu slepenības principi, tādēļ netiek atklāti balsošanas rezultāti un tiesnešu atsevišķās domas nav pieļaujamas.⁶²

Pieņemot tiesas nolēmumu koleģiālā sastāvā, saskaņā ar Civilprocesa likuma 17.panta pirmo daļu tiesnesis nav tiesīgs atturēties no balsošanas.⁶³ Un saskaņā ar Civilprocesa likuma 472.panta trešo daļu nolēmums tiek pieņemts ar balsu vairākumu, ko paraksta visi tiesneši. Līdz ar to ir pozitīvi vērtējama iespēja tiesnesim fiksēt savu atšķirīgo viedokli. Kopumā jautājums par tiesnešu atsevišķo domu institūtu ir ne tikai saistīts ar tiesnešu neatkarības izpaušmi, bet arī ar tiesneša pašcieņas un reputācijas jautājumu. Šajā sakarā svarīga nozīme ir paša tiesneša vērtību sistēmai.

Tiesneša iepriekšējā pieredze ietekmē arī domāšanas veidu un izpratni par sarežģītiem juridiskiem jautājumiem. Katram tiesnesim pienāk brīdis, kad tas nevar klusēt un vēlas raisīt diskusiju par konkrētu juridisku jautājumu. Šajā sakarā autore vēlas izcelt 2009.gada 18.februāra Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā „Andrejeva pret Latviju”⁶⁴, kas iezīmēja politiskās problēmas, ar kurām Latvijas valsts saskārās pēc neatkarības atjaunošanas. Spriedumam tika pievienotas Eiropas Cilvēktiesību tiesas tiesneses Inetas Ziemeles atsevišķās domas, kur tika norādīti apstākļi, ko vairākuma tiesneši nebija ņēmuši vērā. Šajā sakarā neapšaubāmi svarīga loma ir tiesneses I. Ziemeles personībai un pieredzei šajā jautājumā. Pamatojoties uz I.Ziemeles tiesībteorētiskām zināšanām un pētījumiem, kas bija veltīti Latvijas valsts kontinuitātei, autore pievienojas Egila Levita viedoklim, ka I. Ziemele bija pietiekami kompetenta oponēt vairākuma viedoklim par tik sarežģītu tiesību jautājumu, kādā bija nonākusi Latvijas valsts pēc neatkarības atjaunošanas.⁶⁵ I.Ziemele tiesību normas apskata pavisam citā griezumā, balstoties uz padziļinātu izpēti un teorētiskām zināšanām šajā jautājumā. Šāda kritiska analīze sniedz iespēju diskutēt par citādu

⁶¹Laffranque J. Dissenting Opinion and Judicial Independence. *Juridica International*, 2003. Vol.VIII, p.165. Pieejams: http://www.juridicainternacional.eu/public/pdf/ji_2003_1_162.pdf [aplūkots 23.02.2018].

⁶²Turpat.

⁶³ Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 3.jūnijs, Nr.326

⁶⁴ ECT lieta: 2009.gada 18.februāra spriedums Andrejeva pret Latviju, App.No.55707/00 Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-91388> Tulkojums publicēts laikrakstā „Latvijas Vēstnesis” 2010.gada 13.aprīlī, Nr.58 (4250).

⁶⁵ Levits E. Priekšvārds. Grām.: Ziemele I. Starptautiskās tiesības un cilvēktiesības Latvijā: abstrakcija vai realitāte. Tiesu namu aģentūra, 2005.

profesionālu risinājumu. Un kaut arī tiesneses atsevišķais viedoklis nemaina spriedumu, bet tas vien, ka tiesnese norādīja citādu metodoloģiju un būtiskus argumentus, kas bija jāņem vērā tiesai, bagātina zinātniskas diskusijas un iespējams nākotnē varētu sekmēt judikatūras maiņu.

Tā kā tiesnešu raksti doktrīnā atrodami salīdzinoši reti, tieši tiesa ir tā, kur risinās doktrinālas diskusijas.⁶⁶ Tiesnešu atsevišķajās domās izteiktās atziņas kādā tiesību piemērošanas vai interpretācijas jautājumā sniedz neatsveramu ieguldījumu juridiskās problēmas konstatēšanā un analizēšanā.⁶⁷

Nevar noliegt, ka personības harizmai ir būtiska ietekme uz tiesu praksi kopumā. Turklāt autoritatīvam tiesnesim ir sava reputācija. Tas nozīmē, ka personības faktoram un autoritātei ir liela nozīme, jo nolēmumu saistošais spēks izpaužas pārliecināšanas spējā. Autore pieļauj iespēju, ka šādas juridiskās atziņas paliek dziļāk sabiedrības tiesiskajā apziņā. Lords Tomass intervijā „Jurista Vārds” atzina, ka tiesnesim ir jābūt atbilstoši personībai, lai indivīdam rastos sajūta, ka lietas izskatīšana bija taisnīga.⁶⁸ Un tas nozīmē ne tikai atbilstošu kvalifikāciju, kas veicina pareizu un taisnīgu lietu izskatīšanu, bet arī tiesneša rakstura īpašību harizmu un pārliecināšanas spēju.

Autore izpētījusi, ka ar grozījumiem likumā „Par tiesu varu”, kas stājās spēkā 2011.gada 9.jūnijā, tika izveidota tiesnešu profesionālās darbības novērtēšanas sistēma, kuras mērķis bija veicināt tiesnešu nepārtrauktu profesionālo izaugsmi.⁶⁹ Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas sagatavotajā informatīvajā ziņojumā „Par tiesnešu profesionālās darbības novērtēšanas sistēmas pirmo darbības gadu”, cita starpā, ir definēti kritēriji, pēc kuriem tiesnešu kvalifikācijas kolēģija vērtē tiesnešu profesionālo darbību.⁷⁰ Kā būtiskākie kritēriji tiek atzīmēti: tiesneša prasme izmantot dažādas pieejas problēmas risināšanai un izdarīt pamatotus secinājumus. Tiek vērtēta spēja pieņemt lēmumu, izskaidrot savu viedokli un pārliecināt par tā pareizību. Tiek uzsvērts, ka tiesnesim ir jāspēj uzklaut kritika, kā arī rast kompromiss

⁶⁶ Kursiša E. Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķās domas. Grām.:Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā: Latvijas Universitātes 73. Zinātniskās konferences krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015, 310.lpp.

⁶⁷ Redakcijas sleja. Šulmane D. Tiesnešu atsevišķās domas praksē. Jurista Vārds. 12.06.2016, Nr.28 (931).

⁶⁸ Intervija ar Lordu Tomasu. Jurista Vārds, 6.02.2018., nr.6 (1012).

⁶⁹ LR likums. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=62847>

⁷⁰ Informatīvais ziņojums „Par tiesnešu profesionālās darbības novērtēšanas sistēmas pirmo darbības gadu”. Pieejams: http://tap.mk.gov.lv/doc/2015_01/TMZino_100414_TKK1gads.231.docx [aplūkots 06.03.2018].

problēmsituācijā.⁷¹ Tātad tiesnesim ir konsekventi jāizmanto izvēlētās profesionālās zināšanas un jārīkojas atbilstoši personiskās integritātes vērtībām. Tomēr mijiedarbība starp vērtībām un tiesu praksi nav vienkārša.

Attiecībā par tiesību zinātnes un prakses ciešo saistību 2005.gada Augstākās tiesas konferencē Andris Guļāns atzina, ka „Augstākajā tiesā būtu jāstrādā ne tikai gudriem un pieredzējušiem praktiķiem, bet arī tiesību speciālistiem no akadēmiskās vides, jo tas varētu sekmēt juridiskās domas un tiesu prakses attīstību”.⁷² Autoresprāt, līdz ar Aigara Strupiša iecelšanu tiesneša amatā 2014.gadā teorijas un prakses saikne ir stiprinājusies. Intervijā žurnālam „Jurista Vārds” tiesnesis A.Strupišs atzina, ka viņa akadēmiskā pieredze ir devusi iespēju attīstīt neitrālu un objektīvu skatījumu uz lietām, kas ir būtiskas tiesneša amatā.⁷³

Tiesneša personība, rakstura īpašības, dzīvē gūtā pieredze un domāšanas veids ietekmē tiesneša lēmumu. Šie paši faktori nosaka tiesneša izšķiršanos paust atsevišķās domas vai tomēr neizteikt tās publiski. Katalina Kelemena (*Katalin Kelemen*) uzsver, ka atšķirīga viedokļa izteikšana un aizstāvēšana ir emocionāli un psiholoģiski grūta misija, jo, baidoties no nosodījuma, vienmēr pastāv nopietns iekšējais konflikts.⁷⁴ Mazākumā palikušajam tiesnesim jāpiemīt noteiktām rakstura īpašībām, lai viņš nolemtu izteikt savu viedokli un mēģinātu pārliecināt vairākumu par savu argumentu pareizību. Kritizēt pārējos augsti kvalificētos kolēģus publiski nav viegli. Tam ir nepieciešama liela drosmē. Šāds lēmums ir cieši saistīts ar tiesneša personisko integritāti, kas izpaužas kā tiesneša vēlme rīkoties pareizi un atbilstoši savai sirdsapziņai pat tad, kad mazākuma viedoklis varētu nebūt saistošs.

Lai saglabātu integritāti, ir nepieciešama kritiskā domāšana, tiesneša pieredze un prasme analizēt juridiskas problēmas. Ja tiesnesis uzdrošinājies izteikt savu viedokli skaļi, nebaidoties no vispārēja nosodījuma, tas liecina par tiesneša atvērtību komunikācijai un vēlmi radīt atgriezenisko saiti. Šāds mērķtiecīgs un konsekvents lēmums balstās uz vienotām pamatvērtībām.

⁷¹ Informatīvais ziņojums „Par tiesnešu profesionālās darbības novērtēšanas sistēmas pirmo darbības gadu”. Pieejams: http://tap.mk.gov.lv/doc/2015_01/TMZino_100414_TKK1gads.231.docx [aplūkots 06.03.2018].

⁷² Guļāns A. Augstākās tiesas attīstība: evolūcija, revolūcija vai normatīvā nolemtība. Pamatziņojums Augstākās tiesas konferencē 2005.gada 7.oktobrī, 5.lpp. Pieejams: [www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/conferences/A\[1\].Gulans.doc](http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/conferences/A[1].Gulans.doc) [aplūkots 24.02.2018].

⁷³ Intervija ar Aigaru Strupišu. Jurista Vārds, 15.07.2014., nr. 27 (829), 8.lpp.

⁷⁴ Kelemen K. Dissenting Opinions in Constitutional Courts. German Law Journal, 2013, Vol.14, nr.8, p.16. Pieejams: https://static1.squarespace.com/static/56330ad3e4b0733dcc0c8495/t/56b1a900f8baf3f5571706ba/1454483714236/GLJ_Vol_14_No_08_Kelemen.pdf [aplūkots 3.04.2018].

2. TIESNEŠU ATSEVIŠĶĀS DOMAS PRAKSĒ

2.1. Normatīvais regulējums

Šī brīža tiesiskais regulējums Latvijas tiesību sistēmā paredz iespēju pievienot tiesnešu atsevišķās domas Satversmes tiesas procesā, civilprocesā, administratīvajā procesā un kriminālprocesā.

Sekojošā tiesnešu atsevišķo domu normatīvā regulējuma attīstības tendencēm, autore secina, ka tiesnešu atsevišķās domas nav jauns tiesību institūts Latvijas tiesību sistēmā. Jau 1938.gada Civilprocesa likuma 805.pantā paredzētas tiesības tiesnesim paust atsevišķās domas, ja tiesnesis nepiekrīt vairākuma viedoklim.⁷⁵ Tāpat arī Latvijas Civilprocesa kodeksa 17.panta piektā daļa noteica, ka „tiesnesis vai tiesas priekšsēdētājs, kas nepiekrīt vairākuma lēmumam, var izteikt rakstveidā savas atsevišķās domas, kuras pievieno lietai, bet tiesas sēdē tās nepaziņo.”⁷⁶ Tomēr atšķirībā no visiem iepriekšējiem civilprocesa likumiem jaunajā 1998.gada Civilprocesa likumā vairs netika paredzēts tiesnešu atsevišķo domu institūts.⁷⁷

Tā kā pēc Latvijas valstiskuma atjaunošanas spēkā esošajos normatīvajos aktos nebija normas, kas regulētu iespēju tiesnesim procesuāli paust savu atsevišķo viedokli, jau 2005.gada 7.oktobra konferencē tā laika Augstākās tiesas priekšsēdētājs Andris Guļāns izteica nepieciešamību aktualizēt šo institūtu un izdarīt grozījumus Civilprocesa likumā.⁷⁸ Līdz ar 2009.gada 5.februāra grozījumiem Civilprocesa likumā, kas stājās spēkā 2009.gada 1.martā, tika iekļauts regulējums, kas paredz iespēju pievienot spriedumam tiesnešu atsevišķās domas. CPL 472.pants tika papildināts ar piekto daļu, kas noteica: „Senators, kuram, lietu izskatot Senāta paplašinātajā sastāvā, bijis atšķirīgs viedoklis par likuma tulkojumu vai likuma piemērošanu, 15 dienu laikā pēc sprieduma pilna teksta sastādīšanas ir tiesīgs rakstveidā izteikt savas atsevišķās domas, kas pievienojamas lietai.”⁷⁹

Izskatot lietas koleģiāli, tiesneši spriedumu taisa ar balsu vairākumu un nevienam no tiesnešiem nav tiesību atturēties no balsošanas. Tomēr, skatot lietu paplašinātajā sastāvā, likumdevējs ir paredzējis Augstākās tiesas tiesnešiem tiesību

⁷⁵ Civilprocesa likums. 1938.gada izdev.

⁷⁶ Latvijas Civilprocesa kodekss. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1996.gada 5.septembris, Nr.141.

⁷⁷ Zemribo G. Kāda ir civilprocesa attīstība Latvijā. Jurista vārds. 01.06.2004, Nr.20 (325).

⁷⁸ Guļāns A. Augstākās tiesas attīstība: evolūcija, revolūcija vai normatīvā nolemība? Pamatziņojums Augstākās tiesas konferencē 2005.gada 7.oktobrī, 6.lpp., Pieejams: [www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/conferences/A\[1\].Gulans.doc](http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/conferences/A[1].Gulans.doc) [aplūkots 24.02.2018]

⁷⁹ Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 3.jūnijs, Nr.326

paust savu individuālo viedokli, kas nesakrīt ar vairākuma redzējumu, tādā veidā nodrošinot tiesnešu neatkarību.

Skatoties sistēmiski, līdzīgs regulējums pastāv arī administratīvajā procesā, kas paredz atsevišķo domu institūtu. Ar 2012.gada 1.novembra grozījumiem Administratīvā procesa likumā (turpmāk - APL), kas stājās spēkā 2013.gada 1.janvārī, APL 346.pants tika papildināts ar ceturto daļu, kas noteica: „Tiesnesis, kuram, lietu izskatot Senāta Administratīvo lietu departamenta kopsēdē, bijis atšķirīgs viedoklis par tiesību normas tulkojumu vai piemērošanu, 15 dienu laikā pēc sprieduma pilna teksta sastādīšanas var rakstveidā izteikt savas atsevišķās domas, kas pievienojamas lietai. Šīs daļas noteikumi attiecināmi arī uz gadījumiem, kad kopsēdē izskatīta blakus sūdzība.”⁸⁰

Turpinot analizēt tiesnešu atsevišķo domu pieļaujamības aspektus, jāpiebilst, ka kriminālprocesa regulējumā tiesnešu atsevišķo domu institūts pastāv ilgāk. Jau Latvijas Kriminālprocesa kodekss paredzēja tiesnesim iespēju rakstveidā izteikt savu atsevišķo viedokli. Spēku zaudējušā Latvijas Kriminālkodeksa 302.pants noteica, ka „Tiesas sēdes priekšsēdētājs vai tiesas piesēdētājs, kas palicis pie atsevišķām domām, tās izsaka rakstveidā. Pasludinot spriedumu, atsevišķās domas netiek paziņotas, tās pievieno lietai.”⁸¹

Līdz ar grozījumiem kriminālprocesa regulējumā atsevišķo domu institūts tiek saglabāts. Kriminālprocesa likumā, kas stājās spēkā 2005.gada 1.oktobrī, 516.panta pirmajā daļā ir paredzēts, ka „Tiesas sēdes priekšsēdētājs vai tiesnesis, kas palicis pie atsevišķām domām, tās izsaka rakstveidā.”⁸² Turklāt šī panta otrā daļa nosaka, ka „Atsevišķās domas pievieno lietai slēgtā aploksnē, un ar tām var iepazīties tikai augstākas instances tiesa šā tiesas nolēmuma pārsūdzības gadījumā. Pasludinot spriedumu, atsevišķās domas nepaziņo.”⁸³

Augstākās tiesas paplašinātajā sastāvā pieņemtais nolēmums bieži ir tiesnešu kompromisa rezultāts. Lai nerastos situācija, kad tiesnesim tiek liegta iespēja izteikt savu viedokli lēmuma pieņemšanā, tiesneša atsevišķās domas ir veids kā saglabāt savu neatkarību no pārējiem tiesas sastāva locekļiem un pieņemt autonomu lēmumu.

Attiecībā uz Konstitucionālo tiesu, redzams, ka šāds tiesību institūts iekļauts jau sākotnējā Satversmes tiesas likuma redakcijā, kas stājās spēkā 1996.gada 28.jūnijā.

⁸⁰ Administratīvā procesa likums: LR likums. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=55567>

⁸¹ Latvijas Kriminālprocesa kodekss. LR likums (zaudējis spēku). Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=90971> [aplūkots 10.05.2018].

⁸² Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 11.maijs, Nr.74.

⁸³ Turpat.

Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 30.pantu „Tiesnesis, kurš balsojis pret viedokli, kas izteikts spriedumā, izsaka rakstveidā savas atsevišķās domas, kuras pievieno lietai, bet tiesas sēdē tās nepaziņo.”⁸⁴ Un saskaņā ar šī likuma 33.panta 1.daļu, lietai pievienotās atsevišķās domas publicē laikrakstā “Latvijas Vēstnesis” ne vēlāk kā divu mēnešu laikā pēc Satversmes tiesas sprieduma pieņemšanas.

Aplūkojot Satversmes tiesas likuma normatīvo regulējumu, ir manāmas atsevišķas īpatnības attiecībā uz tiesnešu atsevišķo domu institūtu. Neskaitot atsevišķo domu publicēšanas termiņa atšķirību un to, ka šis tiesību institūts ietverts likumā jau tā sākotnējā redakcijā, nozīmīgs fakts ir tas, ka „Latvija ir vienīgā Eiropas valsts, kurā Konstitucionālās tiesas tiesnesim noteikts pienākums rakstīt atsevišķās domas gadījumā, ja viņš nepiekrīt vairākuma viedoklim”.⁸⁵ Tā kā procesuāli paust savu atsevišķo viedokli vai nē ir tiesneša paša izvēles tiesības, tad vērtējams ir Satversmes tiesas likuma regulējums, kas uzliek to par pienākumu.

Pamatojoties uz iepriekšējo normatīvā regulējuma izpēti, autore secina, ka Satversmes tiesas tiesnesim ir jābalso „pret” tiesas nolēmumu, lai tiesnesis varētu īstenot procesuālās tiesības un izteikt savu atsevišķo viedokli. Attiecībā uz Augstākās tiesas tiesnešiem procesuālie noteikumi nav tik kategoriski, jo balsojot „pret”, tiesnesim ir tiesības izvēlēties par sava viedokļa publicēšanu.

Tālāk tiks analizēta Augstākās tiesas Civillietu departamenta pieredze periodā no 2014 līdz 2017.gadam, kaut arī kādas konkrētas tiesnešu atsevišķo domu teorētiskās atziņas tiks attiecinātas uz visu tiesnešu atsevišķo domu institūtu kopumā.

2.2.Augstākās tiesas Civillietu departamenta pieredze 2014-2017

Nenoliedzami, ka tieši pēdējo gadu laikā tiesnešu atsevišķo domu institūts Latvijas tiesību sistēmā ir būtiski attīstījies un ticis efektīvi īstenots.

Aplūkojot Augstākās tiesas Civillietu departamenta publicētos nolēmumus un tiem pievienotās atsevišķās domas, ir redzami dažādi atsevišķo viedokļu izpausmes veidi. Kāpēc tiesneši izšķiras par šādu un ne citādu viedokļa paušanu? Autore secina, ka vienā gadījumā tā ir nepiekrīšana tiesas vairākuma lēmumam. Tādējādi ar labu un konstruktīvu kritiku mazākumā palikušajam tiesnesim rodas cerība, ka tiesnesis varētu

⁸⁴ Satversmes tiesas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1996. 14.jūnijs, Nr. 103

⁸⁵ Kursiša E.Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķās domas. Grām.:Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā, LU 73.konferences rakstu sējums .Rīga: Latvijas Universitāte, 2015, 310.lpp.

tikt sadzirdēts. Citā gadījumā, pat piekrītot vairākuma viedoklim, tā ir tiesneša vēlme precizēt tiesas vairākuma nostāju

Hronoloģiskā secībā izskatot Augstākās tiesas Civillietu departamenta publicētos nolēmumus, redzams, ka 2014.gadā no kopējiem 52 publicētiem nolēmumiem tiesnešu atsevišķās domas ir pievienotas pieciem judikatūras nolēmumiem, turklāt ar vienu no šiem nolēmumiem lietā Nr. SKC-2414/2014 ir notikusi judikatūras maiņa.⁸⁶

2014.gada 5.februāra lēmumam lietā Nr. SKC-1447/2014 tika pievienotas Mārites Zāģeres individuālās atsevišķās domas.⁸⁷ Pamatjautājums lietā bija par to, vai maksātnespējas administrators, neiesniedzot pieteikumu tiesā par paša rīkotās parādnieka mantas izsoles akta apstiprināšanu, ir tiesīgs prasīt notikušās izsoles atzīšanu par spēkā neesošu. Tiesnese nepiekrīt vairākiem tiesas lēmumā ietvertiem secinājumiem un uzskata, ka tiesa ir nepamatoti sašaurinājusi Maksātnespējas likuma 115.panta pirmās un trešās daļas tvērumu. Svarīgākā atšķirība starp tiesas lēmumu un atsevišķo viedokli ir to tvērumā. Citiem vārdiem sakot, tiesneses M. Zāģeres sniegtais atsevišķais viedoklis interpretēts plašāk, skatot normas sistēmiski un rezultātā atklājot normas jēgu un pašreizējo izpratni, kas pamatota ar doktrinālo skaidrojumu.

2014.gada 30.maija spriedumam lietā Nr. SKC-97/2014 pievienotajā Andas Briedes individuālajā viedoklī ir uzsvērts, ka tiesību normu kolīzija, kuru vērtēja tiesa, nevarēja būt pamats celtās mantojuma prasības noraidīšanai.⁸⁸ Tiesnese A. Briede daudz lielāku uzmanību pievērš strīdīgo normu saturam, skaidrojot, ka lietā piemērotā Civillikuma 401.panta norma par adoptēto personu mantošanas tiesību ir speciālā norma, salīdzinot ar Civillikuma 173. un 176.pantā reglamentēto adoptētā un adoptētāja vispārējo tiesisko stāvokli. Tiesnese uzskata, ka „Civillikuma 401.panta kolīzija ar Civillikuma 173., 176., 398.pantu un 1967.gada 24.aprīļa Eiropas Konvencijas par bērnu adopciju 10.panta 1.un 2.punktu, uz kuru atsaucas apelācijas instances tiesa, konkrētajā gadījumā nav pietiekams iemesls, lai liegtu prasītājam likumā paredzētās mantojuma tiesības.”⁸⁹ Civillikuma 401.panta grozījumu mērķis,

⁸⁶ Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2014> [aplūkots 3.04.2018].

⁸⁷ Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 5.februāra lēmums lietā Nr. SKC-1447/2014 Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5158> [aplūkots 3.04.2018].

⁸⁸ Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 30.maija spriedums lietā Nr.SKC-97/2014 Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/2979> [aplūkots 3.04.2018.].

⁸⁹ Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 30.maija spriedums lietā Nr.SKC-97/2014, tiesneses Andas Brides atsevišķās domas Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/2979> [aplūkots 3.04.2018].

kas stājās spēkā 2003.gada 1.janvārī „nav bijis ierobežot adoptēto uz to brīdi jau iegūtās tiesības, tostarp tiesības mantot no bioloģiskajiem vecākiem.”⁹⁰

Kopumā jāsecina, ka šajās atsevišķās domās ir vairākumam nepiekrītošs viedoklis, kas tiek pamatots ar doktrīnu, Latvijas tiesu praksi, Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi un citiem Latvijai saistošiem starptautiskiem līgumiem. Tiesnese A. Briede skata normas plaši: aptverot Eiropas Konvencijas par bērnu adopciju regulējumu saistībā ar preambulas tvērumu, atsaucas uz Eiropas Padomes Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvenciju, kā arī analizē likumprojekta „Grozījumi Civillikumā” mērķi.

2014.gada 8.oktobra lietā SKC-33/2014 kasācijas sūdzība tika izskatīta 13 tiesnešu sastāvā. Diskusiju izraisa balsojums, kas sadalījās 7 pret 6. Un likumsakarīgi, ka spriedumam vēlāk tika pievienotas koleģiālas sešu tiesnešu (Andas Vītolas, Aigara Strupiša, Ļubovas Kušnires, Valerijana Jonikāna, Vandas Cīrules, Aivara Keiša) atsevišķās nepiekrītošās domas.⁹¹

Lietā SKC-33/2014 par apdrošināto kredītrisku apdrošināšanas līgumā būtiskākais jautājums bija par līdzēju gribas noskaidrošanu un līgumā ietvertā strīdus jēdziena satura atklāšanu. Cita starpā, mazākumā palikušie tiesneši uzskatīja, ka tiesai bija jātulko visas šaubas par līguma saturu par sliktu līguma sastādītājam.⁹² Attiecīgi līgumā iekļautā līdzēju griba jātulko kopumā ar konkrēto specifiku un jēdziena saturu. Līdz ar to var apgalvot, ka šīs atsevišķās domas, tāpat kā lielākais vairums citu kritizē tiesu par piemērojamo normu interpretāciju un piemērošanu.

Tā kā tiesas spriešanas uzdevums ir atrast patiesu un taisnīgu lietas risinājumu, nozīmīgas ir tiesneša tiesības izteikt procesuāli savu atšķirīgo juridisko viedokli. Ņemot vērā, ka Augstākai tiesai ir autoritatīva ietekme uz tiesisko sistēmu un sabiedrību visplašākajā nozīmē, tiesas izteiktās tēzes atstāj paliekošu ietekmi uz tiesību normu piemērošanu daudzām citām līdzīgi skatāmām lietām. Publicējot savu atšķirīgo viedokli, iespējams, tā tiesnesis varētu ietekmēt prakses veidošanos. Tas varētu dod iespēju izvairīties no iespējamām kļūdām nākotnē.

⁹⁰ Turpat.

⁹¹ Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 8.oktobra spriedums lietā Nr.SK-33/2014 Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/2947> [aplūkots 3.04.2018].

⁹² Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 8.oktobra spriedums lietā Nr.SK-33/2014; tiesnešu Andas Vītolas, Aigara Strupiša, Ļubovas Kušnires, Valerijana Jonikāna, Vandas Cīrules, Aivara Keiša atsevišķās domas. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/2947> [aplūkots 3.04.2018].

Secīgi apskatāms 2014.gada 19.novembra lēmums lietā SKC-2414/2014⁹³, kas līdzīgi kā SKC-33/2014 tika izskatīts 13 tiesnešu sastāvā un balsis sadalījās 7 pret 6. Turklāt jāpiebilst, ka ar šo lēmumu tika noteikta judikatūras maiņa, kas šajā gadījumā ir diskutabls jautājums, jo balsu pārsvars tika iegūts tikai ar 1 balsi. Tik pat labi diametrāli pretējais mazākuma viedoklis varēja būt noteicošais strīda izšķiršanā. Līdz ar to tiesas lēmumam tika pievienotas sešu Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesnešu - Andas Briedes, Aivara Keiša, Valērija Maksimova, Normunda Salenieka, Aigara Strupiša un Mārītes Zāģeres atsevišķās domas, kurās tiesneši balsoja „pret” judikatūras maiņu.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 5.panta sesto daļu, piemērojot tiesību normas, tiesai ir jāņem vērā judikatūra. Pamatojoties uz tiesību doktrīnā teikto, tiesai analogā tiesiskā situācijā vienveidīgas prakses veidošanai būtu jāņem vērā attiecīgā normu interpretācija un tiesu nolēmumos atrodamās atziņas⁹⁴, jo judikatūras ievērošana rada sabiedrībai tiesisko drošību un paredzamību, un nostiprina sabiedrības paļāvību uz taisnīgas tiesas spriešanu.⁹⁵ Judikatūra saistīta ar likuma satura un jēgas vienveidīgu izpratni un likuma interpretāciju, kas teorētiski nevar būt atšķirīga. Kā norādīts tiesnešu atsevišķajās domās lietā Nr.SKC-1788/2016, var rasties situācija, kad tiesnesis ir pārliecināts, ka izšķiramajam dzīves gadījumam ir iespējams cits, daudz piemērotāks risinājums, tad prakses maiņa var būt nepieciešama.⁹⁶ Tādā gadījumā tiesnesim ir tiesības atkāpties no līdzšinējās prakses, tomēr prakses maiņas pamatā ir jābūt kādam būtiskam pamatojumam, tādām kā Satversmes tiesas spriedums, Eiropas Savienības tiesas spriedums vai būtiski likuma grozījumi.⁹⁷

No mazākuma viedokļa secināms, ka Civillietu departamentam tiek pārmesta neprecīza piemērojamo likuma normu tulkošana, precīzāk, pārāk plašs Biedrību un nodibinājumu likuma 10.panta un Civilprocesa likuma 88.panta tulkojums, nepamatoti attiecinot to uz biedrības individuāla biedra privāto mantisko tiesību un

⁹³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 19.novembra lēmums lietā Nr.SKC-2414/2014. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/2960> [aplūkots 20.04.2018].

⁹⁴ Civilprocesa likuma komentāri. Autoru kolektīvs prof.K.Torgāna zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2012, 38.lpp.

⁹⁵ Levits E. Judikatūra – pamati, problēmas, piemērošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 1/2010., 33.lpp.

⁹⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 17.jūnija lēmums lietā Nr.SKC-1788/2016, tiesnešu Ināras Gardas, Valērija Jonikāna, Valērija Maksimova un Zanes Pētersones atsevišķās domas. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/162> [aplūkots 20.04.2018].

⁹⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 17.jūnija lēmums lietā Nr.SKC-1788/2016, tiesnešu Ināras Gardas, Valērija Jonikāna, Valērija Maksimova un Zanes Pētersones atsevišķās domas. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/162> [aplūkots 20.04.2018].

interesu aizstāvību.⁹⁸ Mazākuma koleģiālajā viedoklī argumentācijai plaši tiek izmantoti dažādi tiesību avoti, tai skaitā palīgavoti un loģiska iztulkošanas metožu pielietošana. Atsevišķajās domās konkrētās problēmnormas mērķa un satura noskaidrošanā tiek izmantotas šādas iztulkošanas metodes: gramatiskā, sistēmiskā un teleoloģiskā, pamatojot papildus ar pašreizējās izpratnes skaidrojumu praksē un doktrīnā.

Mazākuma viedoklī izskan kritika pret tiesas argumentāciju, ar kuru tika pamatota likumdevēja griba ļaut biedrībām aizstāvēt sava biedra tiesības un intereses un tikt atbrīvotai no pienākuma maksāt valsts nodevu. Sešu tiesnešu atsevišķajās domās kā būtiskākais arguments tiek izvirzīts fakts, ka šāda prakses attīstība „varētu radīt apstākļus biedrību dibināšanai ar nelegitīmu mērķi izvairīties no valsts nodevas samaksas civiltiesiskās prasībās”.⁹⁹ Sevišķi aktuāli tādēļ, ka biedrības nodibināšana ir lēta un vienkārša. Turklāt, attīstot šāda veida praksi, ka „jebkura biedrība civilprocesa ietvaros var tiesā sniegt pieteikumu atsevišķu savu biedru individuālo mantisko tiesību aizstāvībai, būdama atbrīvota no tiesas izdevumu samaksas, tiek radīti labvēlīgi apstākļi tiesas darba traucēšanai”.¹⁰⁰

Autoresprāt, mazākuma viedoklim ir pievēršama sevišķa nozīme, jo tajā objektīvi kritizētas tiesas vairākuma argumentu vājās vietas. Pozitīvas kritikas mērķis ir novērst pieļautās kļūdas. Arī tiesnesis var kļūdīties un tas ir tikai normāli. Kritikas pieņemšana un izmantošana pareizi ļauj izveidot atgriezenisko saiti un izvairīties no līdzīgām kļūdām nākotnē. Kā uzsver Veronika Krūmiņa, no tiesnešu profesionalitātes lielā mērā ir atkarīga sabiedrības ticība tiesai un valstij kopumā.¹⁰¹ Autoresprāt, ar sava viedokļa publicēšanu tiesneši, iespējams, cer, ka līdzīgi lēmumi nākotnē tiks izņemti citādi, pamatojoties uz argumentiem mazākuma atšķirīgajā viedoklī.

Noslēdzot 2014.gada judikatūras apskatu, jāaplūko 27.novembra spriedums lietā Nr. SKC-156/2014.¹⁰² Izskatot lietu deviņu tiesnešu paplašinātajā sastāvā, divi tiesneši nepiekrita Civillietu departamentam un attiecīgi tika pievienotas Andas Briedes un Normunda Salenieka atsevišķās domas.

⁹⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 19.novembra lēmums lietā Nr.SKC-2414/2014, tiesnešu Andas Briedes, Aivara Keiša, Valērija Maksimova, Normunda Salenieka, Aigara Strupiša un Mārītes Zāģeres atsevišķās domas. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/2960> [aplūkots 20.04.2018].

⁹⁹ Turpat.

¹⁰⁰ Turpat.

¹⁰¹ Krūmiņa V. Tiesnešu vērtības un atbildība. Jurista vārds. 14.04.2015, Nr.15 (867), 9.lpp.

¹⁰² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 27.novembra spriedums lietā Nr. SKC-156/2014. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/2971> [aplūkots 20.04.2018].

Lietā tika skatīts jautājums par ceļu satiksmes negadījuma rezultātā radušos zaudējumu civiltiesiskās atbildības subjektu un valsts atbildības robežām morālā kaitējuma atlīdzināšanā. Mazākumā palikušie tiesneši uzskatīja, ka Civillietu departaments ir kļūdījies materiālo tiesību interpretācijā, kā arī pārsūdzētajā spriedumā minētie apstākļi ir atstāti bez analīzes un vērtējuma kontekstā ar piemērojamo Sauszemes transportlīdzekļu īpašnieku civiltiesiskās atbildības obligātās apdrošināšanas (OCTA) likumu, kam bija būtiska nozīme civiltiesiskās atbildības subjekta un atbildētāja pienākumu noteikšanā.¹⁰³

Ņemot vērā iepriekš minēto, var secināt, ka 2014.gada tiesnešu atsevišķajās domās visbiežāk izteiktas vērā ņemamas iebildes pret vairākuma viedokli. Mazākuma viedoklī pausta nepiekrīšana tiesas ietvetajiem motīviem, tiesību normu interpretācijai, kā arī nepamatotai judikatūras maiņai.

Hronoloģiski autore aplūkojusi 2015.gada Augstākās tiesas mājaslapā ievietotos Civillietu departamenta nolēmumus un secinājusi, ka no kopējiem 37 publiski pieejamiem nolēmumiem, vienam judikatūras nolēmumam lietā Nr. SKC-[B]-/2015 ir pievienotas tiesnešu Intara Bistera un Normunda Salenieka atsevišķās domas.¹⁰⁴ Autore atzīst, ka iepriekš minētā sprieduma izpēti apgrūtināja fakts, ka lieta izskatīta slēgtā tiesas sēdē un publicēts ir tikai izvilkums no sprieduma.

Lietā Nr. SKC-[B]-/2015 par viena vecāka atsevišķās aizgādības noteikšanu pār dēlu tieši atsevišķajās domās iezīmējas nozīmīga tiesību normu iztulkošana. Proti, tiek vērtēts civillikuma aizgādības tiesību regulējums gan esošajā redakcijā, gan redakcijā līdz 2013.gada 1.janvāra grozījumiem kopsakarā ar likumdevēja gribas izpaudumu. Tiesas argumentācijā tiek izmantota tiesību doktrīna un atsauces uz iepriekšējo tiesu praksi. Autore secina, ka mazākumā palikušie tiesneši piekrīt Civillietu departamenta spriedumā atzītajam, taču vēlas precizēt savu nostāju un norādīt citādu tiesību normu tulkojumu.

Uzskatot, ka likumdevējs nav noregulējis konkrēto jomu, atstājot „robu”, tiesību piemērotājs tiesību tālākveidošanas ceļā to attīstīta praksē. Atsevišķajās domās tiesneši norāda, ka Civillietu departaments ir veicis tiesību tālākveidošanu bez

¹⁰³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 27.novembra spriedums lietā Nr. SKC-156/2014, Andas Briedes un Normunda Salenieka atsevišķās domas. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/2971> [aplūkots 20.04.2018].

¹⁰⁴ Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2015> [aplūkots 20.04.2018].

pārliecinošas juridiskas argumentācijas par tās nepieciešamību.¹⁰⁵ Papildus tam mazākums uzskata, ka Civillietu departaments ir citādi iztulkojis 178.¹ panta pirmo daļu nekā likumdevējs paredzējis. Tādējādi „aizpildot neesošu likuma robu Civillikuma 178.panta ceturtajā daļā, tika izjaukta likuma sistēma un radās nepieciešamība sprieduma pamatojumā Civillikuma 178.¹ panta pirmo daļu koriģēt, ielasot tajā citu saturu, kas nav pieļaujams”.¹⁰⁶ Līdz ar to nebija attaisnojama šāda juridiskā tehnika likuma roba aizpildīšanai, jo, aizpildot neesošu likuma robu vienā normā un ar aizpildīšanas rezultātu grozot citu normu saturu, tiktu zaudēta uzticība likumam.¹⁰⁷ Acīmredzami mazākums neatkārtot tiesas domu gājienu un daudz piesardzīgāk attiecas pret tiesību tālākveidošanu.

Tā kā Augstākās tiesas tiesību normu iztulkojums ir lielā mērā autoritatīvs, tas var atstāt iespaidu uz šādu tiesisku strīdu noregulējumu un izpratni turpmāk. Tādēļ, autoresprāt, augstu vērtējama ir tiesnešu atsevišķo domu pievienošana spriedumam iepriekš minētajā lietā, jo, iespējams, šāda konstruktīva kritika un argumenti varētu tikt ņemti vērā, risinot līdzīgu tiesisko jautājumu.

Turpinot Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesu prakses izpēti, autore secina, ka 2016.gadā no kopējiem 119 publicētiem nolēmumiem pieciem judikatūras nolēmumiem tika pievienotas tiesnešu atsevišķās domas.¹⁰⁸

2016.gada 10.marta lēmumam lietā Nr. SKC-1285/2016 strīdā par privatizācijas tiesiskuma pakļautību tika pievienotas tiesneses Ļubovas Kušnires atsevišķās domas.¹⁰⁹ Individuālajā viedoklī tiesnese pievienojas vairākumam no lēmumā ietvertajām atziņām, tomēr dažiem secinājumiem nepiekrīt, norādot, ka VAS „Privatizācijas aģentūra” nebija prasījumu tiesības, lai varētu apstrīdēt atbildētāju noslēgto privāttiesisko darījumu.¹¹⁰ Daļēji nepiekrītošajā viedoklī tiesnese norāda, ka „VAS „Privatizācijas aģentūra” nav apstrīdētās vienošanās dalībiece, kura uz šī

¹⁰⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015.gada Spriedums lietā Nr. SKC-[B]-/2015, Intara Bistera un Normunda Salenieka atsevišķās domas. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/2905> [aplūkots 20.04.2018].

¹⁰⁶Turpat.

¹⁰⁷Turpat.

¹⁰⁸Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2016> [aplūkots 20.04.2018].

¹⁰⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 10.marta lēmums lietā Nr. SKC-1285/2016. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/672> [aplūkots 20.04.2018].

¹¹⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 10.marta lēmums lietā Nr. SKC-1285/2016, Ļubovas Kušnires atsevišķās domas. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/672> [aplūkots 20.04.2018].

pamata varētu iesniegt prasību vispārējās jurisdikcijas tiesā”.¹¹¹ Individuālais viedoklis tiek pamatots ar virkni tiesību aktu un sniegta atsauce uz pieciem tiesu nolēmumiem, kuros vairākkārt skaidroti līdzīgi jautājumi.

Savukārt, 2016.gada 31.marta spriedumam lietā Nr. SKC-3/2016 ir pievienotas koleģiālas tiesnešu Intara Bistera un Aigara Strupiša atsevišķās domas par pirms maksātnespējas procesa pasludināšanas tiesā pieteiktā kreditora prasījuma statusu.¹¹²

Mazākuma viedoklī ir pausts uzskats, ka tiesai vajadzēja Maksātnespējas likuma 73.panta, 134.panta otrās daļas, 12.panta un 6.panta otrā punkta normas iztulkot kontekstā ar maksātnespējas principiem un tiesību normu sistēmu.¹¹³ Atsevišķajā viedoklī tika norādīts uz tiesas vairākuma vāmajām vietām, tai skaitā uz likuma gramatiskās iztulkošanas problēmām un to neatbilstību likuma garam. Kopumā jāteic, ka mazākuma viedoklī atspoguļojas visaptveroša un pārliecinoša argumentācija par tiesību normu iztulkošanu un piemērošanu konkrētai situācijai. Autore sprāt, šo diskusiju starp tiesību normu piemērotājiem pastiprina tiesneša personības aspekts. Kā izteicis tiesnesis Aigars Strupišs intervijā žurnālam „Jurista Vārds”, viņa unikālā profesionālā bagāža akadēmiskajā jomā un ilgā juridiskā prakse ir devusi iespēju attīstīt neitrālu un holistisku skatījumu uz tiesisko sistēmu.¹¹⁴

Analizējot 2016.gada 11.aprīļa Civillietu departamenta lēmumu lietā Nr. SKC-1314/2016 un tam pievienotās tiesneša Valerijana Jonikāna atsevišķās domas, kā arī Civillietu departamenta pieredzi kopumā, autore secina, ka tiesai bieži nākas risināt sarežģītus juridisku problēmu kāzus un balansēt starp dažādām vērtībām. Tas bez šaubām veicina diskusiju un domu apmaiņu par iespējamo risinājumu strīdus situācijai tiesību piemērotāju vidū. Lietā Nr. SKC-1314/2016 paplašinātā 11 tiesnešu sastāvā tika izskatīta kapitālsabiedrības un tās valdes locekļa noslēgta darījuma nostiprināšana zemesgrāmatā.¹¹⁵ Tiesas viedoklis tiek pārliecinoši pamatots ar daudzveidīgu juridisko literatūru, likuma komentāriem, Augstākās tiesas judikatūras nolēmumiem, likuma grozījumu skaidrojumiem un likumprojektu anotācijām.

¹¹¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 10.marta lēmums lietā Nr. SKC-1285/2016, Ļubovas Kušnires atsevišķās domas. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/672> [aplūkots 20.04.2018].

¹¹² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 31.marta spriedums lietā Nr. SKC-3/2016, Intara Bistera un Aigara Strupiša atsevišķās domas. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/145> [aplūkots 20.04.2018].

¹¹³ Turpat.

¹¹⁴ Intervija ar Aigaru Strupišu. Jurista Vārds, 15.07.2014., Nr. 27 (829), 8.-9.lpp.

¹¹⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 11.aprīļa spriedums lietā Nr. SKC-1314/2016. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/690> [aplūkots 20.04.2018].

Civillietu departaments motīvu daļā veicis plašu apstrīdēto normu analīzi, strukturējot nolēmumu tā, ka vispirms tiek atklāts konkrētu tiesību principu saturs, tad zemesgrāmatu tiesnešu komeptence, secīgi nonākot pie zemesgrāmatu tiesnešu pienākumiem, kas tiek iztulkoti kontekstā ar Zemesgrāmatu likuma 8.panta tvērumu. Iztulkošanas ceļā tiek juridiski argumentēta tiesību normu piemērošana.

Koleģiālā sastāvā nolēmums tiek pieņemts ar balsu vairākumu un nav zināms kā sadalījies balsojums. Autore uzskata, ka ne vienmēr var pārmest tiesai kvalifikācijas trūkumu vai nepamatotu secinājumu izdarīšanu. Iespējams, ka tiesas vairākuma argumenti ir juridiski pareizi, bet pietrūkst spēja pārliecināt par to pareizību. Nepieņemšana tiesas vairākumam nav bieža parādība Augstākās tiesas Civillietu departamentā. To atzīst arī tiesnesis Valerijans Jonikāns, norādot, ka tiesnešu pretēji viedokļi ir izņēmuma gadījumi Augstākās tiesas tiesu praksē.¹¹⁶

Savukārt, Ināras Gardas, Valerijana Jonikāna, Valerija Maksimova un Zanes Pētersones atsevišķajās domās par Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 17.jūnija lēmumu lietā Nr. SKC-1788/2016, izskatot Rīgas pašvaldības Bērnu un jauniešu centra blakus sūdzību par Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas tiesneses 2016.gada 18.janvāra lēmumu, ar kuru atteikts ierosināts apelācijas tiesvedību, ir manāma atšķirīga pieeja tiesību normu interpretācijai.¹¹⁷ Mazākums seko likumdevēja noteiktajam mērķim un uzskata, ka Civillietu departaments ir gājis citu ceļu, paplašinot likumā noteikto prasību juridiskās personas pārstāvības noformēšanai.¹¹⁸ Mazākuma viedoklī nav vērojama doktrināla atziņu jaunrade, bet gan secīga likumu normu iztulkošana, skatot normas sistēmiski un skaidrojot tajās ietverto mērķi.

Tiesnešu atsevišķajās domās tiek kritizēta līdzšinējās stabilās tiesu prakses maiņa, pamatojoties vienīgi uz radušos citādu likuma interpretāciju un piemērošanu. Kā uzskata mazākums, tādā veidā varētu tikt liegta pieeja tiesai, jo līdz šim šāda veida tiesības tika īstenotas ar esošo tiesu praksi.¹¹⁹ Un ir saprotamas mazākuma bažas, jo

¹¹⁶ Tiesnešu profesionālās novērtēšanas sistēma: Secinājumi un atziņas pēc pirmā posma. Jurista Vārds, 16.09.2014., Nr.36 (838).

¹¹⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 17.jūnija lēmums lietā Nr. SKC-1788/2016. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/162> [aplūkots 27.04.2018].

¹¹⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 17.jūnija lēmums lietā Nr. SKC-1788/2016, tiesnešu Ināras Gardas, Valerijana Jonikāna, Valerija Maksimova un Zanes Pētersones atsevišķās domas. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/162> [aplūkots 27.04.2018].

¹¹⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 17.jūnija lēmums lietā Nr. SKC-1788/2016, tiesnešu Ināras Gardas, Valerijana Jonikāna, Valerija Maksimova un Zanes

vienotā tiesiskā sistēmā ir nepieciešamība pieturēties pie viendabības prakses, kas cita starpā nodrošina tādu tiesību ievērošanu kā tiesiskā vienlīdzība, tiesiskā paļāvība un tiesiskā drošība. Katram sabiedrības loceklim ir tiesības zināt, kā tiesu praksē var tikt iztulkotas konkrēta likuma normas. Indivīdam ir normatīvi nostiprinātas tiesības gūt priekšstatu kā strīdus situācija varētu tikt atrisināta un īstenotas viņa tiesības uz taisnīgu tiesu.

2016.gada hronoloģiju noslēdz 8.decembra spriedums lietā Nr. SKC-2672/2016, kur kasācijas sūdzība par darba līguma uzteikuma atzīšanu par spēkā neesošu tika skatīta deviņu tiesnešu paplašinātājā sastāvā un ar kuru tika noteikta judikatūras maiņa. Spriedumam tika pievienotas vērā ņemamas tiesnešu Ināras Gardas, Zanes Pētersones un Normunda Salenieka atsevišķās domas.¹²⁰

Mazākumā palikušie tiesneši ir veikuši nozīmīgu strīdīgo tiesību normu iztulkošanu un skaidrošanu. Pirmkārt, atsevišķajā koleģiālajā viedoklī daudz lielāka uzmanība pievērsta strīdīgo Darba likuma normu saturam un attiecīgajam tiesiskā regulējuma trūkumam konkrētajā ar Darba likuma saistītajā jomā. Otrkārt, tiek noskaidrots vai vispār pastāv likuma robs, lai saprastu, kādā veidā tas būtu aizpildāms un vai šis likuma robs ir tāds, kas pieļauj tā aizpildīšanu tālākveidošanas ceļā. Atsevišķajā viedoklī tiesneši neuzskata, ka likumdevējs ir piešķīris tiesības tikai darbiniekam, jo, skatoties analogiski, līdzīgām tiesībām vajadzētu būt arī darba devējam. Mazākums secina, ka likuma plānā ir bijis darba tiesisko attiecību taisnīgs regulējums, ievērojot abu pušu līdzsvaru.

Teleoloģiskās iztulkošanas ceļā tiek secināts, ka Darba likums nesatur normas, no kurām izriet darba devēja tiesības celt prasību par uzteikuma tiesisko dabu pēc 100.panta piektās daļas. Nenoliedzami, ka ar uzteikumu pēc šī panta var tik aizskartas darba devēja mantiskās un nemantiskās tiesības. Precīzāk, darba devējam rodas pienākums izmaksāt atlaišanas pabalstu līdz pat četru mēnešu vidējās izpeļņas apmēram, tāpat arī uzteikums ļauj atkāpties no vienošanās par konkurences ierobežojuma un var nodarīt kaitējumu darba devēja reputācijai.¹²¹ Atsevišķajās domās tiek skaidrots, ja ir tiesības, tad jābūt aizsardzības līdzekļiem. Jo īpaši, ja darba

Pētersones atsevišķās domas. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/162> [aplūkots 27.04.2018].

¹²⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 8.decembra spriedums lietā Nr. SKC-2672/2016. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/713> [aplūkots 27.04.2018].

¹²¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 8.decembra spriedums lietā Nr. SKC-2672/2016, tiesnešu Ināras Gardas, Zanes Pētersones un Normunda Salenieka atsevišķās domas. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/713> [aplūkots 27.04.2018].

attiecības tiek izbeigtas pēc 100.panta 5.daļas, kas ir izņēmuma gadījumi Darba likumā.¹²²

Koleģiālais mazākuma viedoklis ir pamatots ar tiesību doktrīnas atziņām, judikatūras nolēmumiem, kā arī salīdzināts ar līdzīgu regulējumu citās valstīs (Vācija, Igaunija). Kaut arī citu valstu darba tiesības nav juridiski saistošas, tomēr kā argumentācijas instruments ir neatsverams. Mazākumā palikušie tiesneši atzīst, ka salīdzinājums ar citu valstu praksi dod pārliecību, ka viņu piedāvātais strīdus situācijas regulējums ir taisnīgs un praksē piemērojams.¹²³ Papildus iepriekšminētajiem argumentiem, mazākuma viedoklī sniegtas atsauces uz Eiropas Savienības tiesas judikatūru, kas būtu vērā ņemama lietas jaunā izskatīšanā.

Noslēdzot Augstākās tiesas Civillietu departamenta tiesu prakses izpēti, autore secina, ka 2017.gadā no kopējiem 126 publicētiem nolēmumiem diviem judikatūras nolēmumiem tika pievienotas tiesnešu atsevišķās domas.¹²⁴

2017.gada 11.aprīļa lietā Nr. SPC-1/2017 tika izskatīts Ģenerālprokuratūras Personu un valsts tiesību aizsardzības departamenta virsprokurora protests par Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas tiesneša 2015.gada 16.decembra lēmumu, ar kuru tika noraidīts AS „Swedbank” pieteikums par [pers. A] piederoša nekustamā īpašuma labprātīgu pārdošanu izsolē tiesas ceļā.¹²⁵ Pamatjautājums šajā lietā bija par kreditora AS „Swedbank” pieteikumu par parādniekam piederošu nekustamā īpašuma labprātīgu pārdošanu izsolē tiesas ceļā, un pienācīgu parādnieka brīdināšanu par izsoli atbilstoši CPL 396.panta otrās daļas regulējumam. Civillietu departaments atzina, ka CPL 6.nodaļas regulējums neierobežo brīdinājuma veidus un faktiski brīdinājums var tikt izdarīts jebkurā likumā vai līgumā atļautā veidā.¹²⁶

Lieta tika skatīta paplašinātā 15 tiesnešu sastāvā rakstveida procesā. Atzīstot prokurora protestu par apmierināmu, tiesnešu balsojums sadalījās 9 pret 6, un attiecīgi lēmumam lietā Nr. SPC-1/2017 tika pievienotas sešu tiesnešu: Vandas Cīrules, Valerijana Jonikāna, Aivara Keiša, Intas Laukas, Marikas Senkānes un Andas Vītolas

¹²²Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 8.decembra spriedums lietā Nr. SKC-2672/2016, tiesnešu Ināras Gardas, Zanes Pētersones un Normunda Salenieka atsevišķās domas. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/713> [aplūkots 27.04.2018].

¹²³Turpat.

¹²⁴Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?year=2017> [aplūkots 27.04.2018].

¹²⁵Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017.gada 11.aprīļa lēmums lietā Nr. SPC-1/2017. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5244> [aplūkots 27.04.2018].

¹²⁶Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017.gada 11.aprīļa lēmums lietā Nr. SPC-1/2017, tiesnešu Vandas Cīrules, Valerijana Jonikāna, Aivara Keiša, Intas Laukas, Marikas Senkānes un Andas Vītolas atsevišķās domas. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5244> [aplūkots 27.04.2018].

atsevišķās domas. Mazākumā palikušie tiesneši nepiekrītot Civillietu departamenta nolēmumam norādīja, ka Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas tiesneša 2015.gada 16.decembra lēmuma atzīšana par nelikumīgu un tā atcelšana nav pamatota un pieļaujama, jo prokurora protestā netika norādīts uz CPL 396.panta otrās daļas nepareizu piemērošanu vai citu CPL normas tiesību pārkāpumu.¹²⁷

Katra tiesneša funkciju kodols ir neatkarīgi interpretēt tiesību normas un piemērot tās konkrētam strīdus gadījumam,¹²⁸ tomēr tiesneša interpretācija par likumdevēja iekļauto mērķi var atšķirties. Lēmums lietā Nr. SPC-1/2017 un sešu tiesnešu atsevišķās domas uzskatāmi parāda tiesnešu viedokļu dažādību tiesību normu interpretācijas jautājumos. Kā jau autore secināja iepriekš, Augstākās tiesas nolēmumiem nav jābūt vienbalsīgiem. Ir pietiekams ar vairākuma balsojumu nolēmuma pieņemšanai. Līdz ar to gadījumos, kad nav panākta vienprātība kolēģu starpā, tiek publicēts arī atšķirīgais viedoklis, ja mazākumā palikušie tiesneši ir izvēlējušies to paust.

Savukārt, 2017.gada 25.maija spriedumam lietā Nr.SK-111/2017 par atbildību par meža apsaimniekošanas un izmantošanas normatīvo aktu pārkāpumiem, kā arī zaudējumu atlīdzināšanas prasībā par mežā veiktu patvaļīgu koku izciršanu tika pievienotās Valerijana Jonikāna, Valerija Maksimova un Andas Vītolas atsevišķās domas.¹²⁹ Mazākumā palikušie tiesneši piekrīt Civillietu departamenta spriedumam par strīda izšķiršanu atbilstoši civillikuma un mežu nozari reglamentējošo normatīvo aktu prasībām, tomēr atsevišķajās domās tiek apstrīdēts prasības priekšmets un tiesas secinājumu pamatotība.

Atsevišķajās domās tiek norādīts, ka „prasības priekšmets nav par īpašniekam nodarītajiem zaudējumiem, bet par mežam nodarītajiem zaudējumiem.”¹³⁰ Līdz ar to par nepamatotiem tiek atzīti vairāki tiesas izteiktie secinājumi.

Nolēmuma autoritāte nav atkarīga no balsojušo tiesnešu „par” un „pret” skaita, bet gan no sprieduma kvalitātes un spējas pārliecināt.¹³¹ Tiesnešiem ir jārada

¹²⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017.gada 11.aprīļa lēmums lietā Nr. SPC-1/2017, tiesnešu Vandas Cīrules, Valerijana Jonikāna, Aivara Keiša, Intas Laukas, Marikas Senkānes un Andas Vītolas atsevišķās domas. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5244> [aplūkots 27.04.2018].

¹²⁸ Krūmiņa V. Tiesnešu vērtības un atbildība. Jurista vārds. 14.04.2015, Nr.15 (867), 9.lpp.

¹²⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017.gada 25.maija spriedums lietā Nr. SK-111/2017. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5245> [aplūkots 27.04.2018].

¹³⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017.gada 25.maija spriedums lietā Nr. SK-111/2017, tiesnešu Valerijana Jonikāna, Valerija Maksimova un Andas Vītolas atsevišķās domas. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5245> [aplūkots 27.04.2018].

sabiedrībai viegli izlasāmi un saprotami nolēmumi, kas sniedz iespēju sekot līdz nolēmumā izmantotajai argumentācijai un juridiskas problēmas atrisināšanai. Autoresprāt, dažādo viedokļu analīze ļauj pilnīgāk izprast tiesas spriešanas sarežģīto procesu.

¹³¹ Safaleru E. The Dissenting opinion of constitutional court judges – one of guarantors or the court's independence. Report on the conference on „The Importance of Dissenting and Concurring Opinions in the Development of judicial Review”. Batumi, Georgia, 17-18 September of 2010, p.120. Pieejams: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU\(2010\)015-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU(2010)015-e) [aplūkots 4.03.2018].

3. TIESNEŠU ATSEVIŠĶO DOMU IETEKME UZ TIESISKO SISTĒMU

3.1. Atsevišķo domu institūta ietekme uz tiesību zinātni

Tiesu prakses analīze liecina par to, ka viedokļi par vienu un to pašu tiesību jautājumu laika gaitā mainās, ko uzskatāmi pierāda judikatūras maiņa. Iespējams, mazākuma viedoklis var kļūt par tiesas vairākuma viedokli nākotnē, un varētu tikt pieņemts citāds nolēmums, kas balstīts uz atsevišķajās domās pausto viedokli. Kā uzsver Diāna Apse, tiesību palīgavoti var atspoguļot izmaiņas sabiedrībā un tiesiskajās attiecībās un dot vēstījumu likumdevējam par nepieciešamību pilnveidot esošo tiesisko regulējumu.¹³² Tā kā likums jau tā pieņemšanas brīdī ir nepilnīgs, likumdevējs bieži atrodas iedzinēja lomā, jo sabiedrība rada arvien jaunus attiecību veidus, kam ir nepieciešams noregulējums.¹³³ Pretrunas judikatūrā var veicināt dialogu tiesību sistēmā, jo ar savu kritiku pret vairākuma viedokli, tiesneši vēsta likumdevējam par nepieciešamību izdarīt grozījumus esošajā regulējumā vai jaunu normu radīšanu.¹³⁴ Līdz ar to ir secināms, ka mazākuma viedoklis var izrādīties nozīmīgs likumdošanas procesā

Tiesību teorijā pastāv uzskats par visas tiesību sistēmas vienotību un savstarpējo mijiedarbību. Lai tiesnešu atsevišķās domas attīstītu dialogu tiesību zinātnē un sasniegtu mērķi, tām jābūt labi argumentētām, korektām, konstruktīvām un pareizā brīdī izteiktām. Tā kā katrai darbībai ir pretdarbība, tad, iekustinot vienu mehānismu, sakustās visa sistēma. Kaut arī tiesneša atsevišķās domas nevar mainīt nolēmumu, tās var izveidot sava veida atgriezenisko saiti starp tiesību zinātniekiem, nodrošinot aktuālo atziņu apmaiņu.

2014.gada 19.novembra spriedums lietā SKC-2414/2014 par biedrības atbrīvošanu no valsts nodevas ievirzīja judikatūras maiņu un aizsāka doktrinālas debates tiesnešu starpā. Trīspadsmit tiesnešu sastāvā balsojums sadalījās septiņi pret seši un spriedumam tika pievienotas sešu tiesnešu nepiekrītošās atsevišķās domas. Kā

¹³² Apse D. Tiesiskums un tiesību palīgavoti. LU 70. konferences rakstu krājums, Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012, 292.lpp.

¹³³ Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006, 82.lpp.

¹³⁴ Altan A. The role of dissenting and concurring opinions in the Turkish practice. Report on the conference on „The Importance of Dissenting and Concurring Opinions in the Development of judicial Review”. Batumi, Georgia, 17-18 September of 2010, p.3. Pieejams: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU\(2010\)017-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU(2010)017-e) [Aplūkots 2018.gada 4.aprīlī].

jau autore analizēja iepriekš, tiesnešu atsevišķajās domās tika kritizēti tiesas vairākuma apsvērumi. Nepārprotami ir redzama likumdevēja atbildes reakcija uz notikušajām debatēm starp tiesnešiem. Likumdevējs šajā gadījumā ir licis noprast, ka nepiekrīt šādai tiesas likuma normas interpretācijai, grozot Civilprocesa likuma 43.pantas pirmās daļas 5.punkta tekstu, izslēdzot vārdus „un personas”.¹³⁵ Secināms, ka pareizā brīdī izteikta kritika var būt noteicošs aspekts prakses maiņai vai likumdevēja reakcijai.

2015.gada 10.jūlijā Saeimas juridiskai komisijai tika iesniegts Tieslietu ministrijas priekšlikums likumprojektam „Grozījumi Civilprocesa likumā”¹³⁶, pamatojot ar nepieciešamību citastarpā veikt grozījumus Civilprocesa likuma 43.panta pirmās daļas 5.punktā, lai izslēgtu gadījumus, kad šī norma tiek izmantota nelegitīmi.

Tieslietu ministrijas likumprojekta priekšlikumā nepieciešamība veikt grozījumus tika pamatota ar atsevišķajās domās paustajām atziņām, proti, turpinoties praksei, ka jebkura biedrība civilprocesa ietvaros var tiesā sniegt pieteikumu atsevišķu savu biedru individuālo mantisko tiesību aizstāvībai, būdama atbrīvota no tiesas izdevumu samaksas, tiek radīti labvēlīgi apstākļi, ka tiesā tiks sniegts nepamatoti liels šāds prasību apjoms, kā arī dibinātas biedrības ar nelegitīmu mērķi. Priekšlikums tika atbalstīts Saeimā un tika pieņemti grozījumi”.¹³⁷

Skatoties plašāk, autoresprāt, uzmanības vērts ir Eiropas cilvēktiesību tiesas 2009.gada 18.februāra spriedums lietā „Andrejeva pret Latviju”¹³⁸, kur tika pievienotas vērā ņemamas tiesneses Inetas Ziemeles atsevišķās domas. Andrejevas lieta „iekustināja” tiesību sistēmu. To skaidri pierāda 2009.gada likuma „Par valsts pensijām”¹³⁹ grozījumu virzība Saeimā. Jāpiebilst, ka likuma grozījums tika apturēts.

Un šajā sakarā ir būtiski pieminēt faktu, ka 2011.gada 17.februāra Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2010-20-0106¹⁴⁰, ar ko tika noraidīta nepilsoņu grupas

¹³⁵ Grozījumi civilprocesa likumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2015.gada 19.novembris Nr.227. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2015/227.3> [aplūkots 27.03.2018]

¹³⁶ Par priekšlikuma iesniegšanu likumprojektam „Grozījumi Civilprocesa likumā” (Nr.79/Lp12). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/b4331dc335f07951c2257e81002ac175/> [aplūkots 27.03.2018]

¹³⁷ Grozījumi civilprocesa likumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2015.gada 19.novembris Nr.227. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2015/227.3> [aplūkots 27.03.2018].

¹³⁸ ECT lieta: 2009.gada 18.februāra spriedums Andrejeva pret Latviju, App.No.55707/00 Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-91388> Tulkojums publicēts laikrakstā „Latvijas Vēstnesis” 2010.gada 13.aprīlī, Nr.58 (4250)

¹³⁹ Par valsts pensijām: LR likums, Latvijas Vēstnesis. 1996.1.janvāris, Nr.182.

¹⁴⁰ Satversmes tiesas 2011.gada 17.februāra spriedums lietā Nr.2010-20-0106. Pieejams: [http://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/?search\[number\]=2010-20-0106](http://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/?search[number]=2010-20-0106)

sūdzība par likuma „Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 1.punktu (daļā par Latvijas nepilsoņu darba un tam pielīdzināmo periodu pielīdzināšana apdrošināšanas stāžam), kas tika piemērots, aprēķinot pensijas stāžu Andrejevas lietā.

Satversmes tiesa savā argumentācijā vēlreiz atkārtoja jau Andrejevas lietā izskanējušus apstākļus un faktus, tikai šoreiz pamatojot savu argumentāciju jau ar Inetas Ziemeles atsevišķajās domās paustajām atziņām. Autore vēlas atzīmēt, ka Satversmes tiesai piemīti liela autoritāte tiesiskajā sistēmā, un atsaukšanās uz atsevišķajās domās izteiktām doktrinālām atziņām būtiski izceļ palīgavotu nozīmi tiesību sistēmā. Atsaucoties uz Satversmes tiesas un Eiropas Cilvēktiesības tiesas nolēmumiem, tika aktualizēts jautājums par pilsonības institūta attīstību. Turklāt šajā sakarā 2013.gadā tika pieņemti būtiski grozījumi pilsonības likumā.¹⁴¹

3.2. Tiesnešu atsevišķo domu ietekme uz tiesiskās apziņas attīstību

Juristu un sabiedrības interese par tiesnešu atsevišķajām domām ir aktualizējusies salīdzinoši nesen. Tā kā tiesiskā apziņa mainās lēnu, vienmēr pienāk brīdis, kad jāsāk diskusijas. Nozīmīgs ieguldījums ir Inetas Ziemeles Eiropas Cilvēktiesību tiesas darbības laikā paustās atsevišķās domas par sarežģītiem tiesību jautājumiem un vēlāk tapusī monogrāfija ar atsevišķo domu apkopojumu „Separate opinions at the European Court of human rights”.¹⁴²

Latvijas tiesību literatūrā pastāv uzskats, ka tiesnešu atsevišķo domu institūts ir tikai pašos attīstības pirmsākumos un Latvijas sabiedrība ir pārāk nesagatavota tam.

Šajā sakarā autores uzmanību piesaistīja profesora Kalvja Torgāna Latvijas Universitātes 76.konferencē nolasītais referāts „Tiesnešu atsevišķās domas – varoņdarbs vai nepilnības tiesas darbā”.¹⁴³ K.Torgāns tiesnešu atsevišķās domas vērtē kā fenomenu un norāda uz nepieciešamību diskutēt līdz vienprātīga viedokļa pieņemšanai. Autore nevar piekrist iepriekš minētajam. Kaut arī domstarpības pašas

¹⁴¹ Pilsonības likums: LR likums, Latvijas Vēstnesis. Nr. 93 (224), 11.08.1994. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=57512> [aplūkots 4.03.2018].

¹⁴² Ziemele I. Separate opinions at the European Court of human rights. Rīga, Rīgas Juridiskā augstskola, 2017.

¹⁴³ Torgāns K. Tiesnešu atsevišķās domas – varoņdarbs vai nepilnības tiesas darbā. Latvijas Universitātes 76. Starptautiskā zinātniskā konference, 2018.gada 16.janvāris. Pieejams: <https://www.jf.lu.lv/zinas/t/14240/> [aplūkots 10.05.2018].

par sevi veicina zinātniskās diskusijas, tomēr, autoresprāt, kompromisa rezultātā pieņemts lēmums būtu neskaidrs un mazāk argumentēts. Tiesai ir jāspēj pārliecināt par izlemjamā tiesību jautājuma taisnīgu risinājumu. Turklāt atsevišķās domas var kalpot par kontroles mehānismu tiesas nolēmumu kvalitātes uzlabošanai.

Tiesnešu atsevišķajās domās paustā konstruktīvā kritika sekmē aktuālu tiesību jautājumu attīstību un plašākas diskusijas.

Cita starpā profesors K.Torgāns uzskaita šādus cēloņus, kādēļ tiesneši nonāk līdz domstarpībām un nespējai vienoties: 1) normas neskaidrība vai pretrunas; 2) konstatēts likuma robs; 3) katra tiesneša atšķirīgā izpratne; 4) tiesneša personības subjektīvais aspekts.

Oponējot K.Torgāna viedoklim, tiesnešu atsevišķās domas kā palīgavots ir jānošķir no tiesneša personīgās izpausmes aspekta. Tiesnešu atsevišķo domu regulējums nav saistīts ar tiesneša personīgo vēlmi izteikties. Atsevišķais viedoklis tiek izteikts tad, kad tiešām tiesnesis nevar klusēt. Turklāt šajā sakarā tiek vērtēts izteiktās kritikas saturs. Bez tam atsevišķo domu kvalitatīvai sagatavošanai ir nepieciešams pietiekami daudz darba. Ar atsevišķo domu paušanu tiesnesis uzņemas atbildību par kvalitatīvi argumentētu atšķirīgo viedokli.

Tiesību zinātnē daudz tiek runāts par sabiedrības uzticēšanos tiesu varai.¹⁴⁴ Ar tiesnešu atsevišķo domu institūta starpniecību tiesas darbs varētu tikt padarīts saprotamāks, nodrošinot tiesas procesa caurskatāmību. Tādējādi sabiedrība var sekot līdzī tiesas pamatojumam, kas tika vērtēts un ņemts vērā lēmuma pieņemšanā.¹⁴⁵

Tiesnešu atsevišķajās domās ir atrodami zinātniskuma elementi, kas virza šo institūtu tuvu doktrīnai. Tiesnešu atsevišķās domas sniedz iespēju attīstīties tiesiskai apziņai. Domu apmaiņa starp tiesnešiem un turpmāka diskusija tiesību zinātnē aktualizē sabiedrībai svarīgus tiesību jautājumus.

¹⁴⁴ Mita D. Tiesu komunikācijas stratēģija Latvijā. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens, Nr.16/2018. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/2_Par_Augstako_tiesu/Informativie_materiali/BILETENS16_WEB.pdf [aplūkots 10.05.2018].

¹⁴⁵ Bārdiņš G. Dialoga metode un sabiedrības uzticība tiesai. Jurista Vārds, 2007.18.septembris, Nr.38.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Tiesnešu atsevišķās domas ir nozīmīgs palīgavots, kas palīdz izprast tiesiskā regulējuma mērķi. Tiesnešu atsevišķo domu institūts ir cieši saistīts ar judikatūru, tomēr atsevišķajos viedokļos paustās atziņas atstāj būtisku ietekmi tiesību doktrīnā.
2. Tiesnešu atsevišķo domu pieļaujamība ir atkarīga no valdošās tiesību izpratnes un no tā, kādi kritēriji tiek izvirzīti atsevišķo domu novērtēšanai.
3. Tiesneša tiesības izteikt procesuāli savu atšķirīgo juridisko viedokli ir nozīmīgas praksē, jo konstruktīva vairākuma viedokļa kritika ļauj novērst pieļautās kļūdas nākotnē un izveidot atgriezenisko saiti tiesību zinātnē.
4. Tiesnešu atsevišķās domas var veicināt nolēmumu kvalitātes uzlabošanos, kā arī, nodrošinot pārredzamību, var veicināt sabiedrības uzticību tiesu varai.
5. Kaut arī tiesnešu atsevišķās domas nevar mainīt nolēmumu, šis institūts var radīt atgriezenisko saiti starp tiesību zinātniekiem, nodrošinot aktuālo atziņu apmaiņu un veicinot dialogu tiesību zinātnē.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN AVOTU SARAKSTS

Literatūra

1. Altan A. The role of dissenting and concurring opinions in the Turkish practice. Report on the conference on „The Importance of Dissenting and Concurring Opinions in the Development of judicial Review”. Batumi, Georgia, 17-18 September of 2010, p.2. Pieejams: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU\(2010\)017-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU(2010)017-e)
2. Apse D. Promocijai izvirzīto darbu kopsavilkums (publikāciju kopa): Tiesnešu palīgavotu mijiedarbības aspekti. Rīga: Latvijas universitāte, 2013
3. Apse D. Tiesību palīgavoti un Satversmes tiesa. LU Raksti, 703.sēj. Rīga: LU Juridiskā fakultāte, 2006;
4. Apse D. Tiesiskums un tiesību palīgavoti. LU 70.konferences rakstu krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2012;
5. Balodis K.Ievads Civiltiesībās. Zvaigzne ABC, 2007;
6. Bārdiņš G. Dialoga metode un sabiedrības uzticība tiesai. Jurista Vārds, 2007.18.septembris, Nr.38;
7. Civilprocesa likuma komentāri. Autoru kolektīvs prof.K.Torgāna zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2012;
8. Guļāns A. Augstākās tiesas attīstība: evolūcija, revolūcija vai normatīvā nolemtība? Pamatziņojums Augstākās tiesas konferencē 2005.gada 7.oktobrī, 6.lpp., Pieejams: [www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/conferences/A\[1\].Gulans.doc](http://www.at.gov.lv/files/uploads/files/docs/conferences/A[1].Gulans.doc)
9. Informatīvais ziņojums „Par tiesnešu profesionālās darbības novērtēšanas sistēmas pirmo darbības gadu”. Pieejams: http://tap.mk.gov.lv/doc/2015_01/TMZino_100414_TKK1gads.231.docx
10. Intervija ar Aigaru Strupišu. Jurista Vārds, 15.07.2014., nr. 27 (829);
11. Intervija ar Lordu Tomasu. Jurista Vārds, 6.02.2018., nr.6 (1012);
12. Jelāgins J. Tiesību pamatavoti. Grām: Mūsdienu tiesību teorija atziņas. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 1999;
13. Kalniņš E. Publiskās ticamības princips tiesu praksē. Likums un tiesības, 1999, Nr.3 (1.sēj.);

14. Kalniņš E. Tiesību tālākveidošana. Grām.: Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā: rakstu krājums Dr.habil.iur., prof.E Meļķisa zin.red. Rīga: LU, 2003;
15. Kelemen K. Dissenting Opinions in Constitutional Courts. German Law Journal, 2013, Vol.14, nr.8, p.26. Pieejams: https://static1.squarespace.com/static/56330ad3e4b0733dcc0c8495/t/56b1a900f8baf3f5571706ba/1454483714236/GLJ_Vol_14_No_08_Kelemen.pdf
16. Krūmiņa V. Tiesnešu vērtības un atbildība. Jurista vārds. 14.04.2015, Nr.15 (867);
17. Kursiša E. Satversmes tiesas tiesnešu atsevišķās domas. Grām.:Tiesību efektivitāte postmodernā sabiedrībā: Latvijas Universitātes 73. Zinātniskās konferences krājums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2015;
18. Kursiša E. Tiesnešu atsevišķās domas: Jēdziens un Satversmes tiesas regulējums. Jurista Vārds, 2016, nr.49 (952);
19. Laffranque J. Dissenting Opinion and Judicial Independence. Juridica International, 2003. Vol.VIII, p.167.Pieejams: http://www.juridicainternational.eu/public/pdf/ji_2003_1_162.pdf
20. Levits E. Judikatūra – pamati, problēmas, piemērošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 1/2010;
21. Levits E. Priekšvārds. Grām.: Ziemeļe I. Starptautiskās tiesības un cilvēktiesības Latvijā: abstrakcija vai realitāte. Tiesu namu aģentūra, 2005;
22. Mavčič A.M. Importance of the dissenting opinion and concurring opinions (seperate opinions) in the developmment of the constitutional and judicial review with a special reference to the Slovenian practice. Report on the conference on „The Importance of Dissenting and Concurring Opinions in the Development of judicial Review”. Batumi, Georgia, 17-18 September of 2010, p.2. Pieejams: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU\(2010\)016-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU(2010)016-e)
23. Meļķisis E. Latvijas tiesiskās sistēmas ceļš uz demokrātisku tiesisku valsti. Rakstu krājums. Tiesu namu aģentūra. Rīga, 2014;
24. Mita D. Tiesu komunikācijas stratēģija Latvijā. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens, Nr.16/2018. Pieejams:

http://at.gov.lv/files/uploads/files/2_Par_Augstako_tiesu/Informativie_materia li/BILETENS16_WEB.pdf

25. Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: zv.adv.J.Neimanis, 2004;
26. Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006;
27. Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Papildinats un pārstrādāts izdevums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014;
28. Raffaelli R. Dissenting opinion in the Supreme Courts of the Member states. Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs. Europe Union, 2012, p.12. Pieejams: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2012/462470/IPO L-JURI_ET\(2012\)462470_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2012/462470/IPO L-JURI_ET(2012)462470_EN.pdf)
29. Rzevska D. Judikatūra kā tiesību avots. Izpratne un pielietošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 1/2010., 28.lpp. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/2011/at_biletens2010_01_web.pdf
30. Rzevska D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. 2.izd. Rīga: Daigas Rzevskas izdevums, 2015;
31. Safaleru E. The Dissenting opinion of constitutional court judges – one of guarantors or the court's independence. Report on the conference on „The Importance of Dissenting and Concurring Opinions in the Development of judicial Review”. Batumi, Georgia, 17-18 September of 2010, Pieejams: [http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU\(2010\)015-e](http://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-JU(2010)015-e)
32. Tiesnešu profesionālās novērtēšanas sistēma: Secinājumi un atziņas pēc pirmā posma. Jurista Vārds, 16.09.2014., Nr.36 (838);
33. Torgāns K. Judikatūras teorija un pielietojamā judikatūra. Skaidrojumi.Viedokļi. Jurista Vārds, 2005, Nr.47;
34. Torgāns K. Tiesnešu atsevišķās domas – varoņdarbs vai nepilnības tiesas darbā. Latvijas Universitātes 76. Starptautiskā zinātniskā konference, 2018.gada 16.janvāris. Pieejams: <https://www.jf.lu.lv/zinas/t/14240/>
35. Zemribo G. Kāda ir civilprocesa attīstība Latvijā. Jurista vārds. 01.06.2004, Nr.20 (325);
36. Šulmane D. Tiesnešu atsevišķās domas praksē. Redakcijas sleja. Jurista Vārds. 12.06.2016, Nr.28 (931).

Normatīvie akti

1. Administratīvā procesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2011. 14.novembris, Nr.164. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=55567>
2. Civilprocesa likums; Civilprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998.gada 3.jūnijs, Nr.326
3. Grozījumi civilprocesa likumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2015. 19.novembris Nr.227. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/op/2015/227.3>
4. Par priekšlikuma iesniegšanu likumprojektam „Grozījumi Civilprocesa likumā” (Nr.79/Lp12). Pieejams: <http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/b4331dc335f07951c2257e81002ac175/>
5. Latvijas Civilprocesa kodekss. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1996. 5.septembris, Nr.141;
6. Par tiesu varu: LR likums. Lstviijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības ziņotājs,1993 14.janvāris Nr.1. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=62847>
7. Kriminālprocesa likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2005. 11.maijs, Nr.74;
8. Latvijas Kriminālprocesa kodekss. LR likums (zaudējis spēku). Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=90971> [aplūkots 10.05.2018];
9. Satversmes tiesas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1996. 14.jūnijs, Nr. 103.
10. Par valsts pensijām: LR likums, Latvijas Vēstnesis. 1996.1.janvāris, Nr.182;
11. Pilsonības likums: LR likums, Latvijas Vēstnesis. Nr. 93 (224), 11.08.1994. Pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=57512>

Juridiskās prakses materiāli

1. Augstākās tiesas judikatūras datubāze: Pieejams: <http://www.at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/civillietu-departaments/hronologiska-seciba?lawfilter=0&year=2014>
2. Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 5.februāra lēmums lietā Nr. SKC-1447/2014 Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5158>

3. Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 30.maija spriedums lietā Nr.SKC-97/2014 Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/2979>
4. Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 8.oktobra spriedums lietā Nr.SKC-33/2014 Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/2947>
5. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 19.novembra lēmums lietā Nr.SKC-2414/2014. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/2960>
6. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 27.novembra spriedums lietā Nr. SKC-156/2014. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/2971>
7. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2015.gada Spriedums lietā Nr. SKC-[B]-/2015, Intara Bistera un Normunda Salenieka atsevišķās domas. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/2905>
8. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 10.marta lēmums lietā Nr. SKC-1285/2016. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/672>
9. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 31.marta spriedums lietā Nr. SKC-3/2016, Intara Bistera un Aigara Strupiša atsevišķās domas. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/145>
10. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 11.aprīļa spriedums lietā Nr. SKC-1314/2016. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/690>
11. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 17.jūnija lēmums lietā Nr.SKC-1788/2016, tiesnešu Ināras Gardas, Valerijana Jonikāna, Valerija Maksimova un Zanes Pētersones atsevišķās domas. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/162>
12. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2016.gada 8.decembra spriedums lietā Nr. SKC-2672/2016. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/713>
13. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017.gada 11.aprīļa lēmums lietā Nr. SPC-1/2017. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5244>

14. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2017.gada 25.maija spriedums lietā Nr. SKC-111/2017. Pieejams: <http://www.at.gov.lv/downloadlawfile/5245>
15. Satversmes tiesas 2011.gada 17.februāra spriedums lietā Nr.2010-20-0106. Pieejams: [http://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/?search\[number\]=2010-20-0106](http://www.satv.tiesa.gov.lv/cases/?search[number]=2010-20-0106)
16. ECT lieta: 2009.gada 18.februāra spriedums Andrejeva pret Latviju, App. No.55707/00 Pieejams: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91388> Tulkojums publicēts laikrakstā „Latvijas Vēstnesis” 2010.gada 13.aprīlī, Nr.58;

Dokumentārā lapa

Bakalaura darbs „Tiesnešu atsevišķās domas kā palīgavots. Augstākās tiesas Civillietu departamenta pieredze (2014-2017)” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore:

Jolanta Dukaļska

Rekomendēju/nerekomendēju darbu aizstāvēšanai.

Vadītāja: Dr.iur. Diāna Apse

datums

Recenzents:

Darbs iesniegts Tiesību teorijas un Vēstures katedrā

Dekāna pilnvarotā persona: metodiķe

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījumu komisijas sēdē

Komisijas sekretārs: